

Ignjatije Perić

**PETNAESTA
KORDUNAŠKA
NOU BRIGADA**

RATNA PROŠLOST NASIH NARODA
KNJIGA STO DRUGA

KNJIGA DEVETA
MONOGRAFIJE
JEDINICA NOV I PO JUGOSLAVIJE

UREĐIVAČKI ODBOR

general-potpukovnik BOSKO ĐURICKOVIC, general-potpukovnik BRANKO BOROJEVIC, general-major ALEKSANDAR VOJINOVIC, general-major BRANKO PEROVIC, general-major FABIJAN TRGO, general-major u penziji MESUD HOTIC, general-major u penziji MILUTIN PEJANOVIC, pukovnik AHMET ĐONLAGIC, pukovnik VIKTOR KUCAN, potpukovnik u penziji LAZA BOGESKI, pukovnik VLADO STRUGAR, odgovorni urednik

UREDNIK REDAKTOR
RADOMIR PETKOVIC

VOJNOIZDAVACKI ZAVOD

Ignjatije Perić

**PETNAESTA
KORDUNAŠKA
NOU BRIGADA**

BEOGRAD 1969.

Glava I

FORMIRANJE BRIGADE I PRVE NJENE BORBE

— decembar 1942—mart 1943 —

Uslovi za formiranje brigade

Razvitak narodnooslobodilačke borbe na Kordunu u 1941. godini može se podeliti na tri vremenska perioda:

Prvi: — Od 27. jula do polovine septembra. To je period formiranja prvih partizanskih odreda jačine od 15 do 40 partizana, naoružanih uglavnom lovačkim puškama, kordunaškim kuburama, pištoljima i po nekom pravom vojničkom puškom. Prve borbe ovih odreda karakteristične su po izvođenju diverzantskih akcija, zatim po zasedama na neprijateljske patrole i manje grupe vojnika, kao i po manjem broju većih akcija. Početkom septembra teritorija Korduna podeljena je na četiri rejona. U svakom rejonu formirano je vojno i partijsko rukovodstvo. To je bio i prvi oblik vojne organizacije partizanskih jedinica.

Drugi period odnosi se na drugu polovinu septembra do konca novembra. U ovom razdoblju izvodile su se i složenije akcije. Formiran je i veći broj partizanskih odreda, koji su imali po novoj organizaciji vodove i čete. Umesto ranijih rejona formirani su štabovi bataljona, a imenovan je i štab NOP odreda za Kordun i Baniju. S ovom reorganizacijom stvoren je viši oblik vojne organizacije partizanskih jedinica. Sem toga na čitavom terenu formirani su rezervni partizanski odredi i partizanske straže.

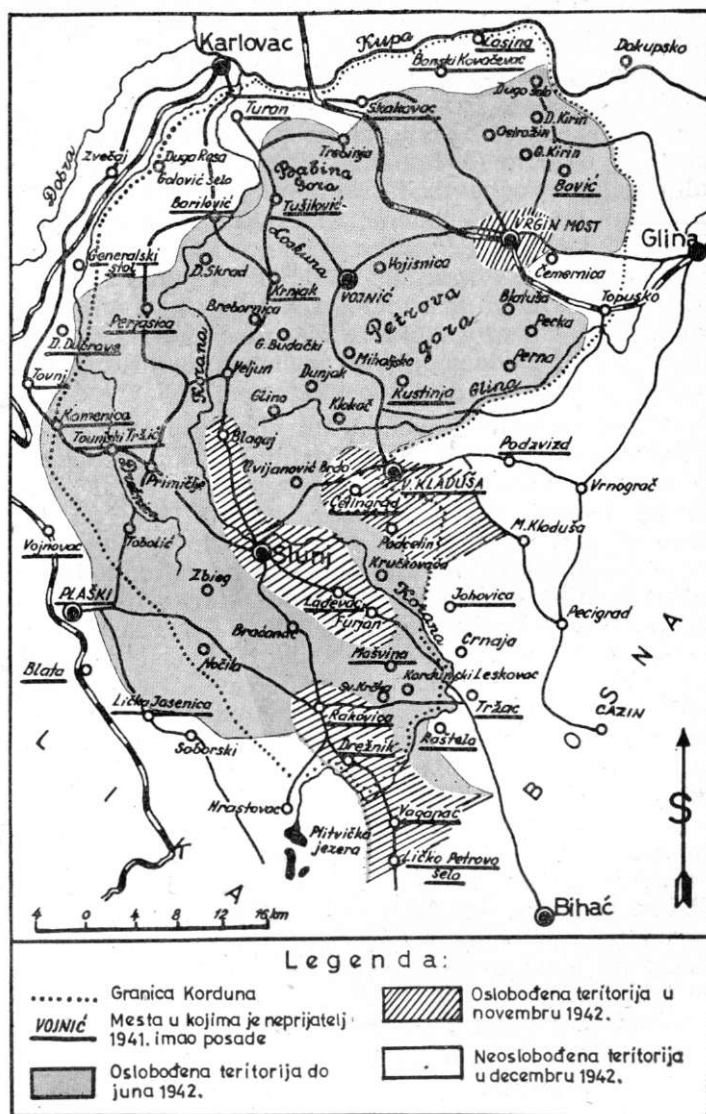
Treći period — obuhvata decembar 1941 — februar 1942. godine. Karakterističan je po porastu broja boraca

i naoružanju partizanskih jedinica, pa je bilo moguće poduzeti ozbiljnije napade na jače neprijateljske posade i garnizone na Kordunu. Tada su oslobođena mnoga naseljena mesta od ustaško-domobranskih posada i razbijena je i čuvena ustaška ofanziva na teritoriji severno od železničke pruge Karlovac — Glina do reke Kupe. Od druge polovine decembra 1941. do 20. marta 1942. godine oslobođeno je više mesta: s. Vojišnica, ž. st. Utinja, s. Krnjak, s. Krstinja, s. Šćulac, s. Perjasica, s. Veljun i kotarsko mesto Vojnić. Uništena je železnička pruga Karlovac — Topusko, te komunikacije Karlovac — Vojnić, Vojnić — Velika Kladuša i Karlovac — Slunj, a na komunikaciji Ogulin — Slunj oslobođena su mesta Primišlje i Tounjski Tržić, pa i ovu komunikaciju okupator nije mogao više koristiti. U drugoj polovini februara 1942. oslobođena je i Velika Kladuša.

U ovim borbama neprijatelj je imao preko 100 mrtvih, zarobljena su 2 italijanska i 13 domobranskih oficira, 22 ustaška i 53 italijanska vojnika i 703 domobrana.

Zaplenjeno je 15 pištolja, 729 pušaka, 6 puškomitraljeza, 9 mitraljeza, 4 minobacača 81 mm sa 39 mina, preko 100.000 puščane i mitraljeske municije, oko 500 ručnih bombi i dosta druge ratne opreme i materijala. Tako je krajem marta 1942. skoro čitav Kordun bio oslobođen. Neprijatelj se nalazio u nekoliko većih mesta.

Ovi uspjesi partizanskih jedinica imali su ogroman značaj za dalje jačanje i širenje narodnooslobodilačke borbe (NOB) na Kordunu i susednim rejonima. Zaplenjenim oružjem naoružani su novi borci i tako ojačane postojeće, a formirane su i nove partizanske jedinice. U vremenu između 1. i 7. februara 1942. godine, od dotadanja četiri partizanska bataljona, koliko ih je bilo na Kordunu i od tri novoosnovana bataljona, formirana su dva partizanska odreda: *Prvi kordunaški partizanski odred* (1. KPO), jačine četiri bataljona, i *Drugi kordunaški partizanski odred* (2. KPO), jačine tri bataljona. Prvi KPO dejstvovao je u širem rejonu Vojnića, zatim ka Topuskom, Glini, Karlovcu i Dugoj Resi. 2. KPO nalazio se na južnom delu Korduna i dejstvovao u pravcu železničke pruge Karlovac — Ogulin i Plaški — Vrhovine. Jačina partizanskih jedinica Korduna u to vreme brojala je oko 2.113 naoružanih

Pregled vojne situacije na Kordunu u drugoj polovini 1942. godine.

boraca i toliko nenaoružanih koji su se nalazili u rezervnim partizanskim odredima.

Uparedo sa razvojem partizanskih jedinica, razvijali su se i narodnooslobodilački odbori (NOO). Prvi seoski NOO na Kordunu formirani su već krajem septembra i početkom oktobra 1941. godine, i oni su već tada predstavljali organe narodne vlasti. Posle seoskih NOO-a, još 1941. formirani su u oslobođenim mestima i prvi opštinski NOO-i, a koncem decembra i sreski NOCH i to: sreski NOO za srezove Vrginmost, Vojnić, Veljun i Slunj, kao L Okružni NOO za Karlovac, sa sedištem u Vojniću. U martu 1942. Okružni NOO za Karlovac prebačen je u region s. Gornji Budački dublje u slobodnu teritoriju Korduna, i tu ostao sve do oslobođenja zemlje.

Pored narodnooslobodilačkih odbora, na oslobođenoj teritoriji postojali su i sreski komiteti Komunističke partije Hrvatske (SK KPH) za srez Vrginmost, Vojnić, Veljun i Slunj. Početkom 1942. Okružni komitet KPH za okrug Karlovac (OK KPH) prebačen je iz Karlovca na slobodnu teritoriju Korduna. Kruna svih uspeha narodnooslobodilačkog pokreta (NOP) na slobodnoj teritoriji bila je 2. okružna partijska konferencija OK KPH Karlovac koja je održana 12. marta 1942. u Velikoj Kladuši.¹ Na njoj je pretresana vojnopolitička situacija od početka ustanka naroda Hrvatske, pa do marta 1942. Analizirani su uspesi i propusti i određene nove smernice za dalji razvoj NOP-a u okrugu Karlovac. U zaključcima je naročito podvučena nužnost prenošenja plamena ustanka sa oslobođenog Korduna na neoslobođene krajeve, nastanjene hrvatskim i muslimanskim stanovništvom. U duhu ovih zaključaka, već u drugoj polovini marta 1942. godine, po direktivi OK KPH za Karlovac, upućene su sa Korduna u okolinu Karlovca i na Zumberak po jedna grupa partizana, a nešto kasnije još jedna grupa u Pokuplje i na Kalnik. Ove grupe već prekaljenih boraca i istaknutih rukovodilaca pomogle su u razvoju i jačanju NOB-e u tim krajevima.

Naglo širenje ustanka i stvaranje velike slobodne teritorije u neposrednoj blizini jakog neprijateljskog gar-

¹ Zbornik dokumenata i podataka o NOR-u, tom 5, knj. 30, dok. br. 38, str. 98. (U daljem tekstu samo *Zbornik*.)

nizona u Karlovcu, zadavalo je još u početku ustanka 1941. godine mnogo briga okupatorsko-ustaškim planovima. Da bi likvidirao slobodnu teritoriju i sprečio dalje širenje NOP-a u tim krajevima, neprijatelj je u drugoj polovini marta 1942. godine formirao Utinjski zdruk² koji je preduzeo ofanzivu na slobodni severoistočni deo Korduna, tj. prema širem rejonu Petrove gore. U toku dvadeset dana, koliko je ofanziva trajala, neprijatelj je uspeo da prokrstari ovim delom Korduna, prođe i kroz Petrovu goru i ponovo uspostavi svoje garnizone u Vojniću, ž. st. Vojnić, ž. st. Utinja, s. Krnjak, s. Tušilović, s. Perjasica i u Velikoj Kladuši. Iz ovih mesta neprijatelj je posle upadao u pojedina oslobođena sela, pljačkajući i ubijajući nevino stanovništvo. U početku ofanzive naše snage nanosile su neprijatelju gubitke i postepeno se povlačile prema Petrovoj gori. Na domaku Petrove gore, partizanski bataljoni izvršili su manevar i zaobišli neprijatelja i ubacili se u njegovu pozadinu u kojoj su izvršili mnoge uspele akcije i diverzije. Zbog neuspeha Utinjskog ustaškog zdruga ustaški stan u Zagrebu smenio je komandanta zdruga, domobranskog pukovnika Zgagu, i na njegovo mesto postavio ustaškog potpukovnika Antu Moškova⁵, koji je do tada bio komandant Paveličeve telesne garde. Zdrug se ojačao još sa nekoliko elitnih ustaških bataljona, sa ciljem da okruži Petrovu goru, da je sistematski pretraži i likvidira glavninu partizanskih snaga sa štabom gmpe odreda za Kordun, i partizanske ustanove koje su se tamo nalazile. Cilj ove akcije bio je da se unište naše snage i parališe dalji razvoj NOP-a na Kordunu, kao i da se stvore povoljniji uslovi za likvidaciju i ostalih partizanskih jedinica na teritoriji Korduna. Posle petodnevnih borbi u Petrovoj gori, šestog dana partizanske jedinice uspele su da se probiju iz trostrukog obruča i da se prebace na slobodnu teritoriju.

I pored toga što je neprijatelj uspeo da u Petrovoj gori opkoli izvesne partizanske jedinice, on nije postigao nikakav značajniji uspeh. Prilikom proboja naše jedinice

² Utinjski zdruk nazvan je po selu Utinja, odakle su ustaše otpočele svoju prolećnu ofanzivu prema Petrovoj gori.

³ Uhvaćen sa grupom križara po završetku rata, izveden pred narodni sud, osuđen na smrt i streljan.

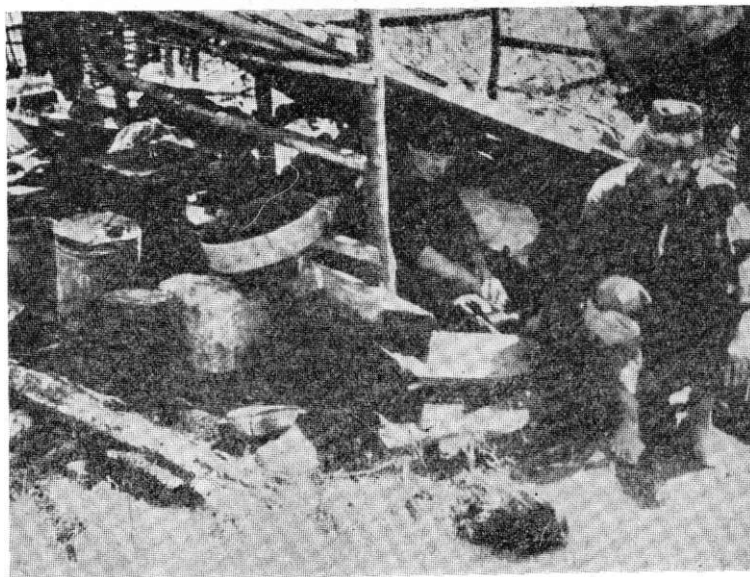
su neprijatelju nanele velike gubitke u ljudstvu i tehnici. Partizanski bataljoni i čete, naoružani su novim naoružanjem i snadbeveni municijom koju su zaplenili od neprijatelja, a uz to stečeno je veliko iskustvo. Pored ovog, znatno je porastao i borbeni duh prvenstveno kod boraca, pa i kod civilnog stanovništva koje je masovno sarađivalo sa NOP-om.

Posle proboja obruča na Petrovoj gori, 14. maja 1942, partizanske jedinice Korduna prelaze u protivnapad i u toku proleća i leta ponovno oslobađaju: Perjasicu, Krnjak, Vojnić, ž. st. Vojnić, ž. st. Utinju, Vrginmost i druga mesta. Pored ovog one izvode i više drugih uspehlih akcija na železničkim prugama i putevima.

Jedino što je neprijatelj postigao jesu masovna ubistva nevinog stanovništva Korduna i velika pljačka stoke, žita i ostalog. Samo u prvoj polovini 1942. u rejonu Petrove gore ubijeno je oko 2.000 lica. U selima Rujnica ubijeno je 1.015 osoba. U selu Toboliću 250 ljudi, žena i dece, među kojima i 90 dece ispod 15 godina.

Narodnooslobodilački odbori vrlo snažno su potvrdili opravdanost svojeg postojanja kada su u proleće 1942. pod vrlo teškim uslovima, u jeku najveće ustaško-domobranske ofanzive, dobro organizovali i uspešno izveli prolećnu setvu kako na slobodnoj tako i na poluoslobođenoj teritoriji. Kada je neprijatelj koncem maja i početkom juna proteran sa većeg dela Korduna, NOCH razvijaju još veću delatnost i postižu nove uspehe. Potpuno su uspeli da organizuju žetvu, vršidbu, i sklanjanje žita u solidno izgrađene podzemne magazine. Formirani su dečji domovi, u koje su smeštena deca bez roditelja i deca čiji su se roditelji nalazili u NOV i POJ. Proširena je mreža bolnica i pojačani kapaciteti smeštaja bolesnika i ranjenika u već postojećim bolnicama. U ranu jesen 1942. godine počeli su da rade za potrebe fronta i pozadine prvi partizanski mlinovi, pilane, ciglane, kožare i neka druga preduzeća. Ova partizanska preduzeća, mada su imala male kapacitete i skromna tehnička sredstva za dobivanje finalnih proizvoda, bila su vrlo značajna i bez njih bi život stanovništva i vojske na oslobođenoj teritoriji bio vrlo težak.

Postignuti rezultati u toku proleća i leta 1942. ojačali su partizanske jedinice i uticali na brže formiranje prvih

U proleće 1942. ustaše su pljačkom i paljenjem kordunaških sela ostavljali iza sebe pustoš i zgarišta

partizanskih brigada na Kordunu. Tako je, 18. avgusta 1942. formirana 4. a 16. septembra 5. kordunaška brigada. 4. brigada je odmah po formiranju krenula na dugi marš, popularno nazvan marš „Bratstva i jedinstva". Brigada je za mesec dana prešla Kordun, Pokupsko, Žumberak, Belu krajinu u Sloveniji, i preko Bosiljeva ponovo došla na Kordun. Na ovom maršu ona je imala vrlo uspehli akcija, među kojima se naročito ističe oslobođenje Jastrebarskog na domaku Zagreba, kojom prilikom je, pored ostalog, spaseno od sigurne smrti nekoliko stotina dece što su ih ustaše pohvatale u Bosanskoj krajini za vreme njihove ofanzive na Kozaru juna 1942. Po prelasku brigade na teritoriju Slovenije, u zajednici sa slovenačkim partizanskim jedinicama ona je izvela nekoliko uspehli akcija, među kojima se naročito ističe borba brigade protiv italijanske okupatorske vojske u rejonu Tančke gore. Skoro sve zaplenjeno naoružanje i materijal na predenom putu podeljen je tamošnjim partizanskim jedinicama.

Novoformirane kordunaške brigade i postojeći kordunaški partizanski odred uspešno su sadejstvovali sa ostalim jedinicama NOV i PO Hrvatske i Bosanske krajine u čuvenoj jesenjoj ofanzivi NOV i POJ protiv neprijateljskih jedinica stacioniranih u dolini reke Une, Cazinskoj krajini⁴ i južnim delovima Korduna. U toj ofanzivi, koja je trajala od 5. do 15. novembra 1942. godine, oslobođen je Bihać, čitava Cazinska krajina, Ličko Petrovo Selo, Vaganac, Drežnik-Grad, Rakovica, Slunja i Cetingrad. Nakon oslobođenja Drežnik-Grada, Rakovice, Slunja i Cetingrada i nekih drugih okolnih sela, čitav Kordun, sem Topuskog i izvestan broj sela na desnoj obali reke Kupe, bio je oslobođen. Ova slobodna teritorija Korduna služila je otada kao partizanska baza NOV i PO Hrvatske, na kojoj je, pored raznih ustanova okruga Karlovac i vojnoteritorijalnih jedinica Korduna, bio smešten Glavni štab narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Hrvatske (u daljem tekstu GŠH) i Centralni komitet komunističke partije Hrvatske (CK KPH).

Posle naših velikih uspeha u jesenjoj ofanzivi, dolazi do još snažnijeg razvoja NOB-a i jačanja NOV i POJ.

⁴ Cazinska krajina je područje Bosanske krajine koje se nalazi na levoj obali reke Une.

Usled velikog priliva boraca, koji su pretežno bili naoružani oružjem i opremom zaplenjenim u tim borbama, Vrhovni štab NOV i POJ (u daljem tekstu VŠ NOV i POJ) naredbom broj 95 od 17. novembra 1942. godine odlučio je da se formira 8. kordunaška divizija, u koju su ušle 4. i 5. kordunaška brigada, te 6. primorsko-goranska brigada, koja je bila samo privremeno u sastavu divizije.

Uporedo sa 8. divizijom, formirane su 6. i 7. divizija NOV Hrvatske i 1. NOU korpus u koji su ušle 6, 7. i 8. divizija. Ovim je naša revolucija dobila vrlo jake vojne snage koje su bile u mogućnosti da izvode operacije većeg obima i da zadaju još snažnije udarce okupatoru i njegovim slugama — ustašama i četnicima.

Formiranje brigade

Pošto je uskoro posle formiranja divizije doneta odluka da se 6. primorsko-goranska brigada⁵ iz operativnih razloga isključi iz sastava 8. divizije, Glavni štab NOV i POH usmeno⁶ je naredio štabu 1. NOV korpusa Hrvatske da se od 3. i 4. bataljona 1. udarne brigade Hrvatske i Udarnog bataljona 1. KPO formira 15. NO brigada Hrvatske, koja će po završenom formiranju ući u sastav 8. divizije, kao 3. brigada te divizije. U vezi s ovim naređenjem GŠH, štab 1. korpusa izdao je potrebna uputstva štabu 8. divizije za formiranje 15. brigade.

Po prijemu naređenja, štab divizije je 4. decembra 1942. godine⁷ doneo odluku da politički komesar divizije Artur Turkulin⁸ pođe u Veliku Kladušu, gde su se već nalazili 3. i 4. bataljon 1. hrvatske brigade i određeni rukovodioci za novu brigadu. 4. decembra⁸ 1949. godine, u Velikoj Kladuši, formirana je brigada, iako 1. KPO do tada još nije bio uputio svoj udarni bataljon u sastav brigade. Brigada je dobila naziv 15. NARODNOOSLOBODILACKA BRIGADA HRVATSKE.

⁵ Zbornik, t. 5, knj. 10, dok. br. 27, tačka 5.

⁶ Naredba GŠH o formiranju brigade izdata je pod br. 30 od 11. decembra 1942; t. 5, knj. 10, dok. br. 27.

⁷ Zbornik, t. 5, knj. 10, dok. br. 8 i dok. br. 16, str. 58.

⁸ Umro u Beogradu 1945. godine.

⁹ Prema izjavama nekih drugova sam čin formiranja brigade obavljen je 5. decembra 1942. godine.

Politički komesar divizije saopštio je, članovima štaba 1. i 2. bataljona odluku o formiranju brigade i naredbu štaba divizije o postavljenju komandnog kadra u štabovima bataljona i u štabu brigade. Zamenika komandanta brigade Milisava Dakića¹⁰, (pošto komandant brigade još nije bio stigao u Vel. Kladušu) upoznao je sa neposrednim zadacima brigade. Predviđena svečanost nije održana jer svi bataljoni nisu bili na okupu i zbog hitnosti zadatka koji je brigada dobila da krene prema s. Banski Kovačevac i Lasinju koji se nalaze na desnoj obali reke Kupe.

Treći bataljon 1. hrvatske brigade postao je 1. bataljon 15. brigade, a 4. bataljon kao 2. bataljon brigade, dok je Udarni bataljon iz 1. KPO postao 3. bataljon. Formacijski sastav brigade bila su samo ova njena tri bataljona, više drugih jedinica nije formirano, sem što je pri štabu brigade osnovano kurirsko-stražarsko odeljenje. Ostale formacijske jedinice, na primer, čete za vezu, inženjerijske čete, sanitetske čete i druge nisu formirane zbog nedostatka ljudstva i opreme.

Naredbom su postavljena rukovodstva: — u štabu brigade:

komandant brigade Nikola Vidović, dotadanji komandant 4. brigade 8. divizije;

vršilac dužnosti političkog komesara brigade Branko Bekić¹¹, dotadanji politički komesar 2. bataljona 5. brigade 8. divizije;

zamenik komandanta brigade Milisav Dakić, dotadanji komandant 3. bataljona 1. udarne brigade Hrvatske;

zamenik političkog komesara brigade Anton Toni Vidović;

operativni oficir brigade Rade Milojević¹², dotadanji komandant 4. bataljona 1. udarne brigade Hrvatske;

intendant brigade Mile Trbojević, dotadanji intendant 1. bataljona iste brigade;

¹⁰ Poginuo 21. februara 1943. godine kod Vrhovina i posle rata proglašen za narodnog heroja Jugoslavije.

¹¹ Poginuo 22. januara 1943. u borbi sa 7. SS divizijom u s. Budačka Rijeka kod Krnjaka.

¹² Poginuo 1944. godine. Posle rata proglašen za narodnog heroja Jugoslavije.

Stab 15. brigade u Vojniću 1. januara 1943. sleva nadesno: Stanko Gabrić, komandant bataljona 5. brigade, Milisav Dakić, zamenik komandanta 15. brigade, Anton Vidocić, zamenik komesara brigade, Branko Bekić, komesar brigade, Miliš Dejanović, oficir pri štabu brigade, Nikola Vidović, komandant brigade i Anka Skorupan.

referent saniteta brigade Bogdan Gaćeša, do tada referent saniteta 1. bataljona;

higijeničar brigade Dušanka Krajinović;

— u 1. bataljonu:

komandant bataljona Miško Breberin¹³;
politički komesar Mile Ratković, koji je 14. decembra 1942. za vreme napada na domobransku posadu u s. Černici kod Topuskog bio teže ranjen, a mesto njega po-

¹³ Teško ranjen u borbi kod Vrhovina 1943. i od zadobijenih rana umro u koreničkoj bolnici.

stavljen je Milić Napijelo, dotadanji komesar čete istog bataljona;

zamenik komandanta bataljona Mile Ljepović, koji je na ovoj dužnosti ostao svega oko mesec dana i posle toga postavljen je za komandanta 3. bataljona 15. brigade umesto Miče Pavića, koji je zbog bolesti upućen u bolnicu na duže lečenje;

operativni oficir bataljona Gližo Božić, ubrzo posle formiranja brigade premešten je sa ove dužnosti i postavljen za komandira mitraljeske čete brigade;

oficir pi štabu bataljona Miloš Trbojević Periša¹⁴;

obaveštajni oficir bataljona Jovan Vučetić¹⁵;

intendant bataljona Mile Eremić, do tada zamenik intendanta istog bataljona;

referent saniteta bataljona Simo Dokić;

komandiri 1. čete Đuro Martinović¹⁶, a politički komesar Milan Sibinčić, dotadanji komesar 2. čete istog bataljona;

komandir 2. čete Miloš Corda¹⁷, a komesar čete Branko Mamula, dotadanji komesar 1. čete istog bataljona;

komandir 3. čete DMITAR VUJIĆ, dotadanji zamenik komandira iste čete, a politički komesar Branko Trkulja;

— u 2. bataljonu:

za vršioca dužnosti komandanta bataljona Đuro Krapandža, politički komesar Stanko Kreča; za zamenika komandanta bataljona Stevo Menićanin, za operativnog oficira bataljona Milan Rajković; ostali kadar bio je isti kao i za vreme dok se bataljon nalazio u sastavu 1. udarne brigade Hrvatske¹⁸;

¹⁴ Umro posle rata.

¹⁵ Teže ranjen 14. decembra u Čemernici i nakon dva dana umro.

¹⁶ Poginuo kao komandir čete u toku rata.

¹⁷ Poginuo prilikom napada na Čemernicu 14. decembra 1942.

¹⁸ Bataljon je 22. decembra 1942. izašao iz sastava 1f. brigade i ušao u sastav 16. brigade 7. divizije. Zbornik, t. 5, kn . 11, dok. br. 9, tačka 3, str. 41.

— u 3. bataljonu:

komandant Mičo Pavić¹⁸;
politički komesar bataljona Simo Livada;
dužnost zamenika komandanta bataljona vršio je komandir 1. čete Simo Kozlina;
zamenik komesara bataljona Božo Rkman;
operativni oficir Janko Sabljić;
obaveštajni oficir Drago Vukić²⁰;
intendant bataljona Miloš Smoljanović;
referent saniteta Mile Cmković;
komandir 1. čete Simo Kozlina, politički komesar Janko Martinović; zamenik komandira čete Đuro Bolić, zamenik političkog komesara Janko Vujašković;
komandir 2. čete Simo Skaljac, politički komesar Ratko Butković;
komandir 3. čete Simo Zatezalo Škerić, politički komesar Vaso Roknić.

Brojno stanje brigade oko 800 boraca i starešina. Po socijalnom sastavu od ukupnog brojnog stanja bilo je oko 80% seljaka, a ostalo radnici, intelektualci i zanatlije²¹.

Brojno stanje brigade svakim danom se povećavalo iako je brigada već prvih dana po formiranju krenula u borbe u kojima je imala i gubitaka. Iz pregleda brojnog stanja vidi se da je krajem januara 1943. brigada imala nešto preko 1.000 boraca, a 20. aprila 1943. godine²² 1.414 boraca i starešina. Prema broju boraca brigada je stalno išla u korak sa ostalim brigadama 8. divizije, ali je naoružanje 15. brigade bilo znatno slabije a naročito prvih nekoliko meseci posle njenog formiranja osećao se nedostatak automatskog naoružanja, posebno minobacača i pt-topova.

¹⁸ Poginuo u borbi protiv ustaša u leto 1943. kod s. Skakavca.

²⁰ Umro posle rata od posledica ranjavanja u toku NOR-a.

²¹ Podatke o nacionalnom i socijalnom sastavu brigade dao je njen bivši komandant Nikola Vidović.

²² Zbornik, t. 5, knj. 14, dok. br. 89.

U početku su samo delimično postojale neke službe: obaveštajna, sanitetska i intendantska.

Obaveštajna služba bila je formirana u štabovima bataljona i u štabu brigade. U svakom bataljonu postojao je obaveštajni oficir, a u štabu brigade ovu dužnost pored redovne privremeno je vršio operativni oficir brigade. U sastavu obaveštajne službe bila je i kontraobaveštajna služba sve do početka 1944. godine.

Intendantska služba je bila takva da je u svakoj četi postojao ekonom čete i 1 do 2 kuvara sa potrebnim kazanima i jednim dvoosovinskim kolima. U štabu bataljona postojali su intendanti bataljona koji su se brinuli o snabdevanju četa, samostalnih vodova i štabova bataljona. U svakom bataljonu postojala je i bataljonska trupna komora u kojoj su se čuvala rezerve u hrani, odeći, obući i municiji. Slična organizacija postojala je i pri štabu brigade, s tim što je brigadna trupna komora bila veća i što su rezerve u brigadnoj komori bile veće. Pored toga u brigadne komore nalazile su se i trupne intendantske radionice: radionica za opravku odeće, obuće i 1 do 2 majstora bravara ili kovača koji su se starali o ispravnosti naoružanja i ostalih tehničkih sredstava u brigadi. Rezerve u hrani, obući, odeći, municiji i ostalom materijalu, kako u bataljonskim trupnim komorama, tako i u brigadnoj komori nisu bile normirane niti su uvek bile jednake, s obzirom na to što ni izvori za snabdevanje nisu bili stalni, a i utrošak materijala je zavisio od borbenih dejstava, godišnjeg doba i ostalih okolnosti.

Artiljerijsko-tehnička služba je još od početka bila u sastavu intendantske službe kako kod jedinica na Korunu, tako i kod ostalih partizanskih jedinica NOV Hrvatske. Tek negde u drugoj polovini 1944. godine art. tehnička služba izdvojena je iz okvira intendantske službe, jer je u to vreme snabdevanje naoružanjem i municijom bilo organizovanije i bolje, a i rezerve u ovom materijalu bile su tada znatno veće.

Sanitetska služba je organizovana tako što je u svakoj četi postojao četni bolničar sa dva nosioca ranjenika i jednim nosilima za ranjenike. Četni bolničari najčešće su bile devojke, a nosioci ranjenika muškarci. U štabu ba-

taljona postojao je referent saniteta bataljona sa četiri nosioca ranjenika, a u štabu brigade referent saniteta brigade. Pri štabu brigade trebalo je formirati sanitetski vod, no, pošto se osećala oskudica u ljudstvu, to su pri štabu brigade u početnom periodu bila samo četiri bolničara i jedna dvoosovinska konjska kola za potrebe brigadnog saniteta.

Prilikom formiranja brigade formirane su i partijske ćelije KPJ u jedinicama. Tačno brojno stanje članova KPJ i članova Saveza komunističke omladine Jugoslavije (SKOJ) na dan formiranja brigade nije se mogao utvrditi. Međutim, u arhivi Instituta za izučavanje radničkog pokreta Hrvatske u Zagrebu nalazi se originalan pregled brojnog stanja članova Partije, SKOJ-a, i nepartijaca, nacionalnog i socijalnog sastava brigade (vidi prilog broj 2, koji datira od 16. januara 1943. godine), što znači da je taj pregled sastavljen mesec i jedanaest dana posle formiranja brigade. Iz navedenog pregleda vidi se da je 16. januara 1943. u brigadi bilo 121 član KPJ, 73 kandidata za člana KPJ i 114 članova SKOJ-a. Verovatno da je približno brojno stanje članova i kandidata Partije i članova SKOJ-a bilo i na dan formiranja brigade, pošto se u navedenom vremenskom razmaku u brigadi nisu desile krupnije promene u pogledu brojnog stanja.

Najveći broj članova KPJ i SKOJ-a imao je 1. bataljon i to: 51 član i 29 kandidata za člana KPJ i 54 člana SKOJ-a. Ovako veliki broj organizovanih u ovom bataljonu objašnjava se time što je bataljon više od pola godine bio u sastavu 1. udarne brigade Hrvatske i za to vreme njegovo ljudstvo prošlo je kroz mnoge teške borbe širom Hrvatske, kroz koje su se kalili borci i starešine ovog bataljona. Broj članova Partije i SKOJ-a u ostalim bataljonima bio je znatno manji u odnosu na 1. bataljon, i zato je 1. bataljon skoro u svim akcijama dobivao složenije i teže zadatke.

S obzirom na ovoliki broj članova Partije u brigadi, bilo je moguće da se još prilikom osnivanja brigade u svakoj četi formira po ćelija KPJ. Pri svakom štabu bataljona i pri štabu brigade formirane su štapske ćelije. Sekretar četne ćelije bio je zamenik političkog komesara čete, on je ujedno bio i član partijskog biroa bataljona.

Zamenik političkog komesara brigade bio je sekretar štapske ćelije brigade, uz to on je bio i odgovoran za partijski rad i za stanje Partije u brigadi. Zatim, zamenik komesara brigade bio je i partijska veza između partijskih biroa bataljona i divizijskog komiteta KPJ.

Organizacijsko stanje SKOJ-a u brigadi: sekretari skojevskih bataljonskih komiteta bili su u 1. bataljonu Mićo Lovrić, u 2. Branko Breberina, u 3. Mojsije Novković i u 4. bataljonu, koji je formiran nešto kasnije, bila je Mira Trkulja-Skorupan, a kasnije Mićo Matijević.

Najbrojnija skojevska organizacija bila je u 1. bataljonu koja je imala 54 člana, 2. bataljon 20 članova, 3. 30 i 4. bataljon 21 člana.

Zahvaljujući ovom brojnom stanju članova SKOJ-a. kao i iskusnim skojevim rukovodiocima u bataljonskim i brigadnom komitetu rad omladine u celoj brigadi bio je vrlo dobar još od početka formiranja brigade.

Partijske i skojevske organizacije u brigadi može se reći da su od prvog dana formiranja brigade razvile plodnu partijsko-političku saradnju i aktivnost najširih razmera i postigle velike političke i partijske rezultate. Ove organizacije preko svojih članova bile su nosioci i inicijatori celokupnog života i rada u jedinicama brigade u najtežim borbenim situacijama. Komunisti i skojevci su nosili najveći teret i oni su bili ti koji su se nalazili na čelu jurišnih odeljenja i prvi u svim drugim situacijama.

Na obezbeđenju napada na Skakavac, Banski Kovačevac i Lasinju

Polovinom novembra 1942. godine Kordun je bio oslobođen izuzev Topuskog, zatim sela Cemernice kod Topuskog i nekih sela na desnoj obali reke Kupe. Glavni štab NOV i POH odlučio je da jedinice 8. divizije i Kordunaški partizanski odred* u drugoj polovini novembra i u decembru 1942. izvrše sledeće zadatke: u orvoj fazi da napadnu

* U ovo vreme od Prvog i Drugog kordunskog NOP odreda formiran je „Kordunaški NOP odred“.

i oslobode selo Skakavac, ž. st. Skakavac, s. Vukmanić, s. Banski Kovačevac, Lasinju, s. Čemernicu i Topusko, a u drugoj — da oslobode s. Saborski kod Plitvičkih jezera i Ličku Jesenicu. Oslobođenjem Saborskog i Ličke Jesenice čvršće bi se povezala slobodna teritorija Like i Korduna, a likvidacijom ustaško-domobranskog uporišta u Saborskom obezbeđen bi bio put Slunj — Plitvička jezera, koji je bio neobično važan za saobraćaj i snabdevanje jedinica NOV i POJ na teritoriji Like i Korduna.

Posle formiranja brigade, i u duhu opšteg plana operacija GŠH, štab 8. divizije izdao je zapovest²³ kojom je:

— 4. brigada dobila zadatak da napadne i razoruža inžinjersku domobransku četu u s. Banski Kovačevac, a po zauzeću Kovačevca produži sa napadom na ustaško-domobransku posadu u Lasinji;

— 5. brigada, ojačana tenkovima i artiljerijom, dobila je zadatak da likvidira domobransko-žandarmerijsku posadu u s. Skakavac, a po zauzeću Skakavca produži sa napadom na domobransku posadu u ž. st. Skakavac;

— 15. brigada bez . bataljona²⁴, ojačana sa dva voda 3. čete 1. bataljona KPO, dobila je zadatak da sa dve čete blokira s južne strane ž. st. Skakavac, a sa ostalim jedinicama da postavi osiguranje prema Karlovcu, s. Rečici i s. Vukmaniću, te upornom odbranom spreči neprijatelju pokret prema Skakavcu ili Banskom Kovačevcu. Dva voda iz KPO trebalo je da u početku napada 5. brigade na s. Skakavac izvrše demonstrativni napad na neprijateljsku posadu u selu Vukmaniću i tako vežu neprijatelja za prvo-bitni položaj.

Uz borbenu zapovest za napad na Skakavac i Banski Kovačevac, politički komesar divizije uputio je 6. decembra pismo političkim komesarima brigada²⁵. U njemu su date političke direktive za pripremu boraca i starešina za ulazak u hrvatska sela i za politički rad sa hrvatskim stanovništvom posle oslobođenja Skakavca, Vukmanića, Banskog Kovačevca i Lasinje. U pismu je naglašeno da pored vojničke pobeđe nad neprijateljem isti značaj ima i to ka-

²³ Zbornik, t. 5, knj. 10, dok. br. 20, str. 88.

²⁴ 3. bataljon je ušao u sastav brigade 10. decembra 1942. god.

²⁶ Zbornik, t. 5., knj. 10. dok. br. 19, str. 85.

kav će odnos imati naši borci pri ulasku u ta mesta i kako će se borci i starešine ophoditi prema stanovništvu koje je zbog izuzetno aktivne ustaške propagande bilo vrlo malo upoznato sa ciljevima NOB-a. S obzirom na ovu činjenicu u pismu su data uputstva komesaru brigade, komesarima bataljona i četa kako politički pripremiti ljudstvo za ovaj važan zadatak.

Razmatrajući dobivene zadatke od štaba divizije i vojnu situaciju na terenu, štab brigade je utvrdio da u svom prvom borbenom zadatku treba da postavi osiguranje prema Karlovcu, železničkoj stanici Skakavac i Vukmaniću. Pošto se ova dva mesta i grad Karlovac nalaze u jednom trokutu i na međusobnom odstojanju od oko desetak kilometara, pred štab brigade se postavio važan problem kako samo sa dva bataljona i dva voda iz KPO obezbediti da neprijatelj ne probije odbranu brigade i uputi svoja pojačanja svojim posadama u s. Skakavcu i Banskom Kovačevcu.

Na osnovu odluke štaba divizije, štab 15. brigade izdao je usmenu zapovest za obezbeđenje akcije na Skakavac i Banski Kovačevac kojom je:

— 1. bataljon dobio zadatak da sa 2. i 3. četom poseдне položaje severno od zaselka Zinaje — Šijanovići sa ciljem da blokiraju neprijatelja u železničkoj stanici Skakavac sa južne strane i u 5. časova da izvrše demonstrativni napad;

— 2. bataljon da posedne položaje u s. Gor. Trebinje sa zadatkom da zatvori puteve koji vode od Karlovca prema Skakavcu i Vukmaniću. Ujedno da bataljon isturi jedan vod ka koti 113 koja se nalazi na železničkoj pruzi južno od reke Kupe za oko 1,2 km sa ciljem da osmatra železnički most na reci kao i neprijateljske pokrete oko mosta. Zatim da jedan vod iz bataljona posedne položaje na južnoj ivici Knež — Gorica sa zadatkom da u zajednici sa vodovima KPO kod Vukmanića, posle početka napada 5. brigade na Skakavac, demonstrativno napadne neprijateljsku posadu u Vukmaniću i onemogući neprijatelja da pritekne u pomoć svojim posadama u Skakavcu i Banskom Kovačevcu;

— 1. četa 1. bataljona bila je određena u brigadnu rezervu u severnom delu s. Knež — Gorica.

Komandno mesto štaba brigade nalazilo se u rejonu s. Knež — Gorice.

Kad su otpočele borbe u Banskom Kovačevcu i. Skakavcu, iz Karlovca je ujutro 9. decembra krenuo nekompletan jedan bataljon domobrana i ustaša prema Skakavcu. Po dolasku u s. Popović-Brdo, neprijatelj je formirao dve napadne kolone i sa jednom krenuo putem prema Skakavcu, a drugom prema s. Trebnju, Knež-Gorici i Vukmaniću, sa ciljem da se spoji sa posadama u Vukmaniću i u ž. s. Skakavac, odakle bi krenuli u pomoć posadama u selu Skakavcu i Banskom Kovačevcu. Po izlasku iz Popović-Brda obe ove kolone bile su dočekanе snažnom vatrom predstražarskih delova 2. bataljona 15. brigade i prisilile ih na razvijanje za borbu. Oko 10 časova u severnom delu sela Gor. Trebinje došlo je do vrlo oštih sukoba. Posle jednočasovne borbe, neprijateljskoj desnoj koloni, koja je nastupala prema Skakavcu, pošlo je za rukom da zauzme položaje koje je branila 3. četa 2. bataljona. Na taj način neprijateljska glavnina ugrožavala je levo krilo i bok ostalih jedinica bataljona. Štab bataljona je odlučio da izda naređenje za povlačenje jedinica prema centru s. Trebinja. Neprijatelj se nije zadržavao na zauzetim položajima već je nastavio sa nastupanjem. Oko 11 časova u Gor. Trebinju došlo je do još žešćih borbi. Tom prilikom jedna i druga strana izvršile su po dva uzastopna juriša, ali su neprijateljske jedinice, koje su nadirale putem Karlovac — Popović — Brdo — Gor. Trebinje, uspele da odbace jedinice 2. bataljona prema s. Knež-Gorica. Pošto je pretila opasnost od daljeg neprijateljskog prodora kroz položaje naše brigade i mogućnosti spajanja sa posadom u Vukmaniću i ž. st. Sakakavac, pa bi time bila dovedena u kritičan položaj dejstva 5. brigade na s. Skakavac a možda i napad 4. brigade na Banski Kovačevac, štab 15. brigade je doneo odluku da u borbū uvede jednu četu 1. bataljona, koja je vršila blokadu ž. st. Skakavac, i četu iz brigadne rezerve. Oko 13 časova 2. bataljon, ojačan 1. i 3. četom 1. bataljona, izvršio je protivnapad. Osobito žestoka borba bila je u severnom delu sela Knež-Gorice. Neprijatelj je bio prisiljen na povlačenje. I na ostalim pravcima neprijatelj je nateran na odstupanje. Ovim uspehom 15.

brigade stvorila se povoljna mogućnost za uspješnija borbena dejstva 4. i 5. brigade.

Dok su trajale borbe oko sela Trebinja nastala je uzbuna kod domobranske posade u Vukmaniću. Izgleda da su domobrani bili u neizvesnosti šta se to tamo događa. Ocenili su da je to napad na Vukmanić, jer su neki manji delovi 15. brigade u blokadi držali ovo mesto. Zbog toga je ova posada pobjegla prema Karlovcu. Ovim je bilo likvidirano i poslednje neprijateljsko uporište južno od Karlovca. I 4. brigada je oslobodila Banski Kovačevac u kome je zarobila celu posadu.

Po oslobodenju Vukmanića 15. brigada je ponovno blokirala neprijateljsku posadu u ž. st. Skakavac. Blokadu je izvršila jedna četa 1. bataljona, a u toku 9. decembra trebalo je u ovaj rejon, da stigne i 5. brigada, koja bi, u zajednici sa 15, izvršila napad na ž. st. Skakavac. Međutim, neprijatelj je pre dolaska 5. brigade iskoristio prvi sumrak i neposlednute položaje zapadno od stanice, pa se neopazano izvukao u s. Rečicu, gde se nalazila jedna ustaško-domobranska jedinica na obezbeđenju mosta na reci Kupi. Na položajima oko stanice i na samoj stanici ostale su sve neprijateljske rezerve u hrani, odeći i municiji. Ovim je bio izvršen i prvi deo zadatka divizije²⁶. Odmah je štab divizije naredio da:

— 15. brigada noću 9/10. decembra 1942. poruši što više železničke pruge između Karlovca i Skakavca i da minira železnički most na reci Kupi kod s. Rečice. U zoru 10. decembra da krene prema s. Cemernici kod Topuskog, sa ciljem da posedne položaje u rejonu s. Podgorja kod Vrginmosta — položaje Prnjavor — Žute lokve i da ne dozvoli neprijatelju prodor od Topuskog i Čemernice prema Lasinji. Ujedno ovaj raspored brigade bio je pogodan i za predstojeći napad 15. brigade na neprijateljsku posadu u Cemernici;

— 5. brigada osigura položaje 4. brigade od pravca sela Bučice u kome se nalazilo nešto oko 200 ustaša, domobrana i žandara, ojačanih haubičkom baterijom;

— 4. brigada 10. decembra rano ujutro izvrši napad na ustašku posadu u s. Lasinji, u kojoj se nalazilo oko 250 ustaša i žandara.

²⁶ Zbornik, t. 5, knj. 10, dok. br. 61. str. 240.

Noću 9/10. decembra 1. bataljon 15. brigade uništio je železničku prugu između Skakavca i sela Rečice u dužini od oko 500 metara. Ujedno 2. bataljon brigade bio je određen da napadne i likvidira ustašku posadu kod ž. mosta na Kupi, a potom da minira most i uništi ga. Kad su jedinice bataljona došle do posade neprijatelj ih je blagovremeno otkrio i otvorio jaku puščanu i puškomitralješku vatru. Svi pokušaji bataljona da se učutkaju neprijateljske vatrene tačke ostali su bez uspeha, tako da se bataljon nakon jednočasovne borbe morao povući.

Rano ujutro 11. decembra, jedinice 15. brigade stigle su u rejon Vrginmost i posele određene položaje radi osiguranja 4. brigade i priprema za napad na Cemernicu.

4. brigada uspela je u toku 10. i 11. decembra da slomi otpor neprijatelja i da oslobodi Lasinju. Neprijatelj se većim delom izvukao prema s. Gradac, koje se nalazi na levoj obali Kupe.

Čemernica je oslobođena

Prvi napad na selo Cemernicu izvršila je 4. brigada 23. novembra 1942. godine. Punih 24 časa brigada je upornim napadima nastojala da slomi neprijateljsku odbranu. Međutim, svi pokušaji brigade da oslobodi Cemernicu ostali su bez uspeha. Pošto ni nakon 24 časa borbe neprijatelj nije likvidiran, brigada je morala da odustane od daljih napada.

Posle ovog neuspelog pokušaja likvidacije neprijatelja u Cemernici, štab 8. divizije doneo je odluku²⁷ da izvrši novi napad na ovo uporište. Za napad je određena 15. brigada sa ojačanjem, dok su 4. i 5. brigada imale zadatak da vrše osiguranje prema ž. st. Topusko, mestu Topusko i Glini.

U Cemernici se nalazila 3. domobranska četa 10. domobranskog bataljona koja je bila dobro obučena i sa dobrim borbenim moralom. Četa je bila naoružana lakim minobacačima 45 mm, 4 puškomitraljeza i sa nekoliko automata i pušaka. Pored toga u ž. st. Topusko, koja je udaljena od Cemernice oko 2—3 km, nalazila se jača ustaška

²⁷ Zbornik, t. 5, knj. 10, dok. br. 35, str. 137.

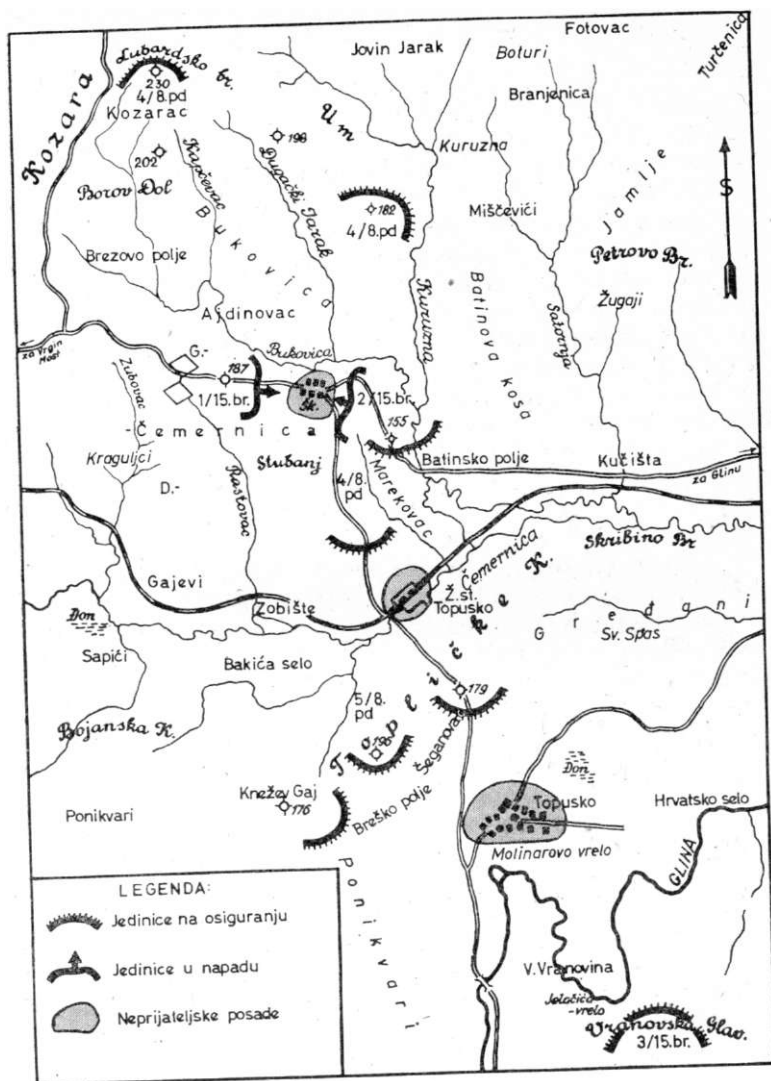
posada. U Topuskom i Glini, koji su udaljeni oko 12 km, nalazilo se preko hiljadu ustaša, domobrana i žandara, a oni su mogli da brzo priteknu u pomoć posadi u Cemernici. Za napad na Cemernicu bio je određen 1. i 2. bataljon sa jedinicama ojačanja²⁸. Odnos snaga bio je 5 : 1 u korist 15. brigade. Neprijatelj je bio dobro utvrđen. Imao je izrađene bunkere, rovove, saobraćajnice i zgrade od tvrdog materijala uređene za odbranu. Očekivao se jak otpor. U zapovesti štaba 8. divizije od 13. decembra 1942. godine, 15. brigadi postavljen je zadatak da sa dva bataljona napadne i razoruža neprijateljsku posadu u Cemernici. Pravac glavnog napada određen je duž puta Vrginmost — Topusko. Ovim pravcem zabija se klin u sistem neprijateljske odbrane u selu i čepa neprijatelj na dva dela. Jednim bataljonom brigada će demonstrativno napasti Topusko sa jugoistočne strane i od Musafina-polja i Vranovinske glavice. Naši topovi su bili postavljeni pored puta Vrginmost — Cemernica, zapadno od kote 187, sa zadatkom da tuku neprijatelja u zgradama i bunkerima u Cemernici. Bacači mina postavljeni su nešto ustranu i ispred topova sa istim zadatkom kao i topovi. Tenkovi su bili raspoređeni da dejstvuju putem Vrginmost — Cemernica. Komandno mesto štaba brigade nalazilo se u rejonu kote 187 u blizini artiljerijskih položaja.

Na osnovu borbene zapovesti štaba divizije, štab 15. brigade odlučio je da napad na Cemernicu izvrši po sledećem:

— 1. bataljon dobio je zadatak da sa 3. četom napada sa južne strane sela od pravca Stubanj (k 164), 1. četa, ojačana sa dva laka tenka trebalo je da napada duž puta Vrginmost — Cemernica, dok je 2. četa određena u bataljonsku rezervu, i kretala se za levim krilom 1. čete. Opšti zadatak bataljona bio je da što pre prodre kroz sistem neprijateljske odbrane i upadne u školu koja se nalazi na raskrsnici Vrginmost — Topusko i Vrginmost — Glina, u kojoj se nalazila glavnina neprijateljske posade i neprijateljsko komandno mesto;

— 2. bataljon brigade napadao je jednom četom u zahvatu puta Glina — Cemernica i drugom takođe putem

²⁸ Jedinice ojačanja brigade sačinjavali su: vod minobacača 81 mm, vod brdskih topova i vod lakih tenkova.

Raspored 15. brigade pri napadu na mesto Ceremnicu kod Topuskog

Topusko — Cemernica. 3. četa bila je u bataljonskoj rezervi;

— 3. bataljon imao je zadatak da posedne položaje Vranovinska glavica, istočno od Topuskog, i Musafino polje, južno od Topuskog, s tim da u početku napada na Cemernicu izvrši demonstrativni napad na Topusko od pravca s. Vranovina.

Zadatak 4. brigade bio je da sa dva bataljona postavi osiguranje prema neprijateljskoj posadi u ž. st. Topusko i ustaško-domobronskom garnizonu u Glini. Ostala dva bataljona zadržana su u brigadnoj rezervi. 5. brigada trebalo je da osigura jedinice 15. brigade od pravca Topuskog.

Početak napada predviđen je za 14. decembar u 15 časova. Signal za početak napada bio je dve ispaljene grane na neprijateljsku posadu u Cemernici.

T o k n a p a d a

Napad 15. brigade počeo je 14. decembra kao što je planom štaba divizije bilo predviđeno²⁸. Čitav dan padala je kiša. Teren je bio pritisnut gustom maglom. To je dobro došlo jer su jedinice mogle da izađu na polazne položaje. No, magla je ograničavala vidljivost i brzi pokret jedinica. Napad je bio silovit. Neprijatelj se počeo kolebati. Međutim, ovu slabost naše jedinice nisu na vreme uočile tako da to nije iskorišćeno za jači i energičniji pritisak, što bi uticalo na njegovu bržu likvidaciju. Pored toga, i u našim redovima došlo je do vidnih nedostataka koji su se ogledali u slabo saradnji pešadijskih jedinica sa tenkovima i artiljerijom i što pokret jedinica nije bio praćen odgovarajućom vatrom, te je pokret bataljona bio brzo zaustavljen. Što je vreme više odmicalo, neprijatelj se sve više sređivao i davao organizovaniji otpor. Tako je propala pogodna prilika da brigada u kratkom roku brzo dođe do pobeđe. U toku noći 14/15. decembra brigada je bez artiljerijske, minobacačke i tenkovske podrške izvršila tri juriša na neprijateljske utvrđene položaje, ali su svi pokušaji ostali bez uspeha, jer se neprijatelj grčevito branio.

²⁸ Zbornik, t. 5, knj. 10, dok. br. 42, str. 156 i dok. br. 57, str. 216.

Ovde je poginuo komandir 2. čete 1. bataljona. Teže je ranjen komesar 1. bataljona i komandir 3. čete ovog bataljona pa je sve to znatno uticalo na borbeni moral naših boraca, naročito na borce 1. bataljona koji je imao glavni zadatak u napadu na Cemernicu. Nedostajalo je sadejstvo četa 1. i 2. bataljona, kao i sadejstvo pridatih jedinica artiljerije i tenkova. Ta je slabost bila odraz još nedovoljnog iskustva i uigranosti pešadije sa ostalim rodovima koje smo već tada imali u našim jedinicama.

Ujutro 15. decembra ponovo je izvršen napad na glavno- neprijateljsko uporište koje se nalazilo u školi, ali bez uspeha. Tada je štab brigade odlučio da se odmah održi sastanak sa komandantima i komesarima bataljona na kome je trebalo da se dogovore o daljim dejstvima. Zaključeno je da se topovi i minobacači privuku što bliže neprijateljskim bunkerima, za neposredno gađanje, a da tenkovi vrše neposrednu podršku 1. čete 1. bataljona koja je imala zadatak da i dalje napada duž puta Vrginmost — Topusko. U toku dana manje isturene jedinice brigade održavale su tesan kontakt sa neprijateljem dok su ostale jedinice bile na odmoru i vršile pripreme za napad koji je trebalo da otpočne u sumrak 15. decembra. Međutim, nešto pre početka napada, neprijatelj se probio iz obruča i neočekivano počeo da odstupa prema susednoj posadi u ž. st. Topusko. Jedinice brigade otkrile su namere neprijatelja tek kada je njegova glavna izašla iz Čemernice. Štab brigade nije na vreme organizovao plansko gonjenje neprijatelja, jer nije očekivao da će se neprijatelj povući bez borbe. Ali zahvaljujući samoinicijativi četa i vodova neprijatelj je pretrpeo osetne gubitke. Prema podacima, svega oko tridesetak domobrana, i to mahom ranjenih, uspeto je da se spase.

U toku 15. decembra iz Gline ustaše i domobrani tri puta su pokušali da se probiju prema Cemernici ili bar do ž. st. Topusko. Međutim, svi ti pokušaji ostali su bez uspeha. Prema izveštaju 2. pešadijskog domobranskog puka³⁰ od 16. decembra, neprijateljske jedinice koje su pokušavale prodor prema Cemernici imale su 3 mrtva i 18 ranjenih.

⁶⁶ Zbornik, t. 5, knj. 12, dok. br. 16.1, str. 483.

U sumrak 15. decembra 1942. godine oslobođena je Cemernica. Neprijateljska posada iz Cemernice imala je prema izveštaju štaba brigade 40 mrtvih i ranjenih. Zarođeno je 60 domobrana, među kojima i komandir domobranske čete, koji je dobrim delom bio glavni krivac za upornu odbranu sela. Brigada je imala 9 mrtvih, među njima komandira 2. čete Miloša Corde, komandira čete Đura Martinović, komandira voda Milana Jančića, komandira voda Jova Miljenovića i delegate voda Nikolu Krivokuću i Lala Bjelovuka. Među ranjenim nalazio se politički komesar 1. bataljona Mile Ratković, obaveštajni oficir istog bataljona Jovo Vučetić, koji je posle dva dana umro od zadobivenih rana, i komandir 3. čete D Mitar Vujić.

O rezultatima napada 15. brigade na domobransku posadu u Cemernici zapovedništvo 1. domobranskog zbora poslalo je 15. decembra depešu³¹ glavnom štabu domobranstva sledeće sadržine:

U Cemernici su zapljenjeni 1 minobacač 45 mm, 3 puškomitraljeza, 60 pušaka, 3 automata, preko 5.000 puščanih i puškomitraljeskih metaka, oko 60 pari vojničkih odela i izvesna količina živežnih namirnica, i ostalog materijala.

Prvi put naše jedinice oslobodile su Cemernicu, u kojoj je u leto i jesen 1941. nastradalo od ustaša preko 50% muškaraca u poznatom ustaškom zločinu u glinskoj crkvi ili na pragovima svojih kuća. Iako je brigada imala veće gubitke, oni nisu bili uzaludni, jer više nikad neprijatelj nije koristio ovo selo za svoje uporište*.

Posle oslobođenja Cemernice, 16. decembra u 6,35 časova, 4. brigada izvršila je napad na neprijateljsku posadu u ž. st. Topusko, dok je 5. brigada bila na osiguranju prema Topuskom i Glini, a 15. brigada u divizijskoj rezervi. Napad 4. brigade na železničku stanicu nije uspeo zbog vrlo jakog otpora neprijatelja i zbog brze intervencije neprijateljskih pojačanja od Topuskog i Gline, pa su 17. decembra 4. i 5. brigada krenule na drugi zadatak, a 15. brigada

³¹ Zbornik, t. 5, knj. 10, dok. br. 129, str. 420.

* Od leta 1944. godine u Cemernici je postojao prvi aerodrom koji je korišćen u ovom kraju Hrvatske za dovoz oružja, municije i opreme od saveznika za jedinice NOV i POH i za otpremanje težih ranjenika, bolesnika i iznemogle dece na lečenje u savezničkim bolnicama u Italiji i Africi.

se radi odmora razmestila u selima Perna, Malička i Podgorje kod Vrginmosta. Brigada je dobila zadatak da isturi izviđačke patrole prema Topuskom radi kontrole pokreta neprijateljskih jedinica na putu Topusko — Vel. Kladuša i Topusko — Glina.

U rejonima s. Perna — s. Malička — s. Podgorje brigada je ostala od 17. do 30. decembra 1942. godine. Za ovo vreme, izvršene su neke formacijske izmene pa i formiranje nove jedinice i to: 2. (banijski) bataljon po naređenju GŠH prekomandovan je iz 15. brigade u novoformiranu 16. brigadu³² 7. divizije. Mesto njega brigada je dobila drugi bataljon iz sastava KPO. Komandni sastav bataljona uglavnom je bio popunjen iz jedinica brigade i to: komandant bataljona Nikola Basara, politički komesar Branko Mamula, dotadnji komesar čete u 1. bataljonu iste brigade; zamenik komandanta Petar Perica Vukobratović, zamenik političkog komesara Branko Trkulja, do tada komesar čete u 1. bataljonu; obaveštajni oficir Milan Mrkonjić, operativni oficir Mirko Srdić,³³ intendant bataljona Milan Bekić³⁴, referent saniteta Miloš Božić; komandir 1. čete Veljko Blažević, politički komesar Stanko Tarbuk; komandir 2. čete Milan Krneta, politički komesar Marko Mrđenović³⁵; komandir 3. čete Ljuban Bućan, politički komesar Nikola Matijević³⁶.

Mitraljeski vodovi koji su do tada bili u formacijskom sastavu bataljona izdvojeni su i od njih je formirana mitraljeska četa brigade. Ovom reorganizacijom mitraljeskih vodova dobivena je nova organizacijska jedinica — mitraljeska četa, koju je štab brigade mogao lakše i bolje upotrebiti u toku borbe.

Mitraljeska četa imala je dva voda. Svaki vod po tri mitraljeska odeljenja, a u svakom odeljenju bio je po jedan mitraljez. U četi je bilo 56 boraca i starešina, 6 mitraljeza i ostalo puške. Za komandira mitraljeske čete po-

³² Zbornik, t. 5, knj. 11, dok. br. 9, str. 41, tač. 3.

³³ Poginuo 14. februara 1943. u borbi protiv Italijana kod G. Lapca.

³⁴ Poginuo u toku NOB-a.

³⁵ Poginuo 12. decembra 1943. u borbi protiv Nemaca u s. Zivković-Kosa.

³⁶ Poginuo 18. februara 1943. u borbi protiv Italijana kod Gor. Lapca.

stavljen je Glišo Božić, do tada na dužnosti operativnog oficira 1. bataljona, a za političkog komesara čete Jovan Jovo Kresović³⁷; za zamenika političkog komesara Dmitar Košić. Dužnost zamenika komandira čete vršio je komandir 1. voda Ninko Maćešić.

U vezi sa naredbom štaba 8. divizije broj 2 od 17. decembra 1942. godine³⁸ u brigadi je formirana četa za vezu brigade. U pomenutoj naredbi bilo je predviđeno da se formira vod za vezu, ali se od ovog uz saglasnost štaba divizije, odstupilo, jer je brigada imala dosta boraca i uz to najpotrebniji broj tehničkih sredstava i naoružanja da se umesto voda može da formira četa za vezu.

Četa je imala dva voda i to: 1. vod telefonski, a 2. vod signalni. Za komandira čete postavljen je Rade Savić³⁹; dotadanji komandir voda u 1. bataljonu brigade; za političkog komesara početkom februara 1943. god. postavljen je Mirko Maćešić.

Privremeni odmor iskorišćen je za održavanje prvih partijskih sastanaka članova KPJ i članova SKOJ-a. Na ovim sastancima članovi Partije i SKOJ-a upoznati su sa organizacionom šemom partijske i skojevske organizacije brigade. Pored toga bilo je govora i o nekim slabostima koje su uočene kod članova Partije i SKOJ-a za vreme poslednjih borbi kod Karlovca i Cemernice.

Oslobođenje Saborskog i Ličke Jesenice

Prvog januara 1943. godine prema naređenju štaba divizije 15. brigada je krenula iz rejon Vrginmosta, preko Vojnića, Veljuna, Slunja u rejon Saborskog kod Plitvičkih jezera. Za nepuna tri dana marea brigada je prešla oko 70 km, gazeći dubok sneg od oko jednog metra i 3. januara stigla na cilj. U isto vreme tamo je stigla i 5. brigada. Odmah po dolasku 15. brigada je dobila borbenu zapovest štaba 8. divizije za napad na neprijateljsku posadu u Saborskom⁴⁰.

³⁷ Umro posle rata.

³⁸ Zbornik, t. 5, knj. 10, dok. br. 49, str. 188.

³⁹ Rade Savić poginuo je 1966. kao pukovnik jedinica za vezu u jednoj saobraćajnoj nesreći.

⁴⁰ Zbornik, t. 5, knj. 11, dok. br. 12, str. 50.

Jačina neprijatelja bila je 150 domobrana, 15 žandara i oko 20 naoružanih građana neka vrsta milicije. Neprijatelj je raspolagao sa jednim lakim minobacačem, 4 puškomitraljeza i ostalo puškama, a smestio se u školi i kućama oko škole i crkvi. Tu je ujedno i bilo težište njegove odbrane. Oko Saborskog izgrađeni su bunker i, a na nekim uzvišenjima nalazila su se puškomitralješka gnezda koja su služila za zaštitu prilaza Saborskom. Borbeni moral neprijateljske posade nije bio na zavidnoj visini.

Na železničkoj pruzi Plaški — Lička Jesenica — Javornik nalazile su se još i italijanske snage: 1. bataljon 1. pešadijskog puka divizije „Kralj” (Re), 1. bataljona 121. peš. puka divizije „Macerata”, 8. baterija 7. art. puka divizije „Lombardija”, jedna četa za zaštitu ž. pruge i preko 300 četnika.

Za izvršenje napada na Saborski bile su određene 5. i 15. brigada. Ljudstvo obe brigade bilo je premoreno od dugog marša, a i vremenske prilike bile su veoma loše. Sneg je bio visok, a temperatura do —30°C.

Zadatak brigada bio je da:

— 15. brigada, ojačana sa dva laka tenka, dva brdska topa i jednim minobacačem 81 mm, napada i likvidira neprijateljsku posadu u Saborskom;

— 15. brigada: 3. bataljon, ojačan jednim vodom mitraljeza, dobio je zadatak da posedne položaje i to mitraljeski vod u rejonu kote 697, a jedinice bataljona „Točak” — južne padine Borovi trh (t 712) — s. Vukelić Poljana, s tim da mitraljeski vod sa kote 697 u saradnji sa mitraljeskim vodom 5. brigade sa polažaja k. 735 i k. 644 neutralise neprijateljske otporne tačke i vatrene izvore i da svojom vatrom spreči manevar neprijateljskih jedinica u Saborskom. Pored ovoga glavni zadatak bataljona bio je da blokira mesto sa južne strane, i da napadne i likvidira jednu četničku grupu koja se nalazila u s. Vukelić Poljana;

— 1. bataljon 15. brigade, ojačan drugim mitraljeskim vodom, imao je zadatak da posebne Borov vrh, koji se nalazi zapadno od Saborskog, sa ciljem da osigura izvođenja napada od pravca Ličke Jesenice. Osim toga bataljon je sa slabim snagama trebalo da vrši pritisak na Saborski sa zapadnog dela sela i da omogućiti 5. brigadi lakši prodor u selo.

2. bataljon nalazio se u brigadnoj rezervi, severno od s. Vukovići, s tim što je jedna njegova četa bila isturena prema reci Jesenici i šumi Kapeli radi osiguranja pozadine 15. brigade od pravca ž. st. Lič. Jesenice i železničke pruge. Početak napada predviđen je za 5. januar 1943. godine u 14 časova.

Tok napada

Petog januara 1943. u 14,45 časova počeo je napad na Saborski. U 16,45 časova jedna četa 5. brigade zauzela je k. 644. Na ostalim delovima fronta nije postignut nikakav značajniji uspeh. U 18,10 štab divizije naredio je štabu 15. brigade da sa 3. bataljonom, koji se nalazio na južnim padinama Borova vrha, krene u napad i da zauzme grupu kuća u zapadnom delu Saborskog, u kojima je bila jedna grupica domobrana. Po prijemu ovog naređenja štab brigade je naredio štabu bataljona da ovaj zadatak izvrši sa svojom jednom četom što je i učinjeno. U 18,30 časova ova četa 3. bataljona spustila se u selo, a pre nego što je ona tamo stigla neprijatelj se ispred nje izvukao i pobeo u sastav svoje posade. U 19 časova 5. brigada uz sadejstvo 3. bataljona i mitraljeske čete 15. brigade likvidirala je spoljnu odbranu Saborskog, posle čega se neprijatelj koncentrisao u centar sela, oko škole i crkve, i odatle davao žilav otpor. Tada počinju pregovori između štaba 8. divizije i komandanta neprijateljske posade. Sa pregovorima neprijatelj odugovlači zato što nastoji da stvori pogodno vreme za izvlačenje posade iz Saborskog. Naime, dok su se vodili pregovori domobrani i žandari su se prevlačili u civilna odela i tako kamuflirani koristeći vremenske nepogode, jarke i pošumljeno zemljište bežali iz Saborskog. Zahvaljujući ovoj lukavosti neprijatelja i nebudnosti jedinica brigada, većina domobrana i žandara uspeła je da pobjegne i da se skloni kod najbliže italijanske posade u ž. st. Lička Jesenica, dok su neki pobjegli u Otočac.

Oko 21,30 časova štabovi brigada primetili su da se neprijatelj evakuiše iz Saborskog. Odmah posle toga 5. i 15. brigada svaka u svom pravcu otpočela je sa odlučnim napadom na Saborski, ali je sve bilo kasno, jer je do tog vremena većina neprijateljskih vojnika izašla iz mesta i u

Saborskom su se tada nalazile samo manje grupe domobrana koje su održavale vatreni dodir sa brigadama dok su se ostali domobrani i žandari izvlačili iz obruča. Pred nalletom jedinica 5. i 15. brigade domobranska zaštitnica je zarobljena i nešto pre 22 časa 5. januara 1943. godine Saborski je bio oslobođen.

U borbi za Saborski 5. i 15. brigada zarobile su 24 domobrana i žandara. Zaplenile 1 puškomitraljez, 31 pušku, 3 pištolja, 7.000 metaka, 20 ručnih bombi, 5.000 kg kukuruza i oko 20 pari vojničkih uniformi. Međutim, ovo nije bio sav plen, s obzirom na to što su brigade u narednim danima prilikom pretresa kuća u Saborskom i okolini zarobile još desetak domobrana sa oružjem⁴¹.

U istoj borbi neprijatelj je imao desetak mrtvih i ranjenih, dok su jedinice 5. i 15. brigade imale 2 mrtva i 6 ranjenih.

Nakon oslobođenja Saborskog štab divizije je izdao naredenje⁴² da 15. brigada u toku 7. januara i noću 7/8. januara poruši što više železničke pruge i instalacija između ž. st. Blata i Ličke Jesenice. U isto vreme 5. brigada imala je zadatak da uništi prugu između Ličke Jesenice i ž. st. Javornik. Cilj rušenja pruge bio je da se ona onesposobi za duži vremenski period i tako prekine železnička veza između Zagreba i Dalmacije.

Za izvršenje ovog zadatka 15. brigada mobilisala je oko 50 civila. S obzirom na značaj ove akcije, kao i na veličinu radova koje je svaka brigada trebalo da izvede na svojoj deonici pruge, bilo je planirano da se brigade blagovremeno obezbede potrebnim alatom i materijalom za rušenje. Međutim, do polaska brigade na izvršenje akcije, obezbeđen je samo osnovni alat, kao: makaze za sečenje telefonskih žica, pijuci, sekire i nekoliko težih čekića za lomljenje zavrtnjeva kojima su spojene železničke šine. Eksploziva je obezbeđeno vrlo malo, tako da se rušenje i uništenje pruge i objekata na njoj moralo vršiti isključivo ljudskom radnom snagom. Posle podne 7. januara 15. brigada je stigla na određeni deo pruge i odmah se pristupilo poslu, s tim što je pre početka rada 1. i 2. bataljon sa po jednom četom postavio osiguranja i to 1. bataljon prema

⁴¹ Zbornik, t. 5, knj. 11, dok. br. 23, str. 78—81.

⁴² Isto, t. 5, knj. 11, dok. br. 32, str. 97—100.

neprijateljskoj posadi u ž. st. Lička Jesenica, a 2. prema ž. st. Blata. Akcija na pruži počela je oko 17 časova 7. januara i trajala je skoro celu noć 7/8. januara. Slab i primitivan alat, te niska temperatura, koja je u toku noći u Kapeli kroz koju je prolazila pruga dostigla do -35°C , ometali su rad. Ako se tome doda da je ljudstvo brigade bilo slabo obučeno, a još slabije obuveno, rezultat rada bio je iznad očekivanja. Rušenje nasipa i propusta bilo je, takođe, otežano zbog jako smrznute zemlje koju je bilo vrlo teško kopati. No, bez obzira na sve ove poteškoće, zadatak brigade uglavnom je izvršen. Pruga je uništena na dužini od 5 km, dok je 5. brigada uništila prugu u dužini od 7 km.

U toku noći promrzlo je preko 20 boraca i starešina brigade koji su odmah po povratku sa akcije prevezeni u bolnice na lečenje. Pored promrzlih boraca izvestan broj ljudi zadobio je ozlede po rukama. Ova ranjavanja bila su rezultat vrlo niske temperature. Naime, prilikom hvatanja šina golim rukama delovi kože ostajali su prilepljeni uz zamrznuto železo.

Za celo vreme rada na rušenju pruge, pijani četnici, koji su u to vreme slavili božićne praznike, pri nailasku jedinica sklanjali su se na sigurnija mesta iza žice i u bun-kere italijanske okupatorske vojske, odakle su celo vreme urlikali, dobacivali pogrдне reči na račun NOB-a i našeg rukovodstva i pripucavali u pravcu naših jedinica koje su izvodile naporene radove na rušenju pruge.

Obe brigade su 8. januara bile na odmoru u širem rejonu Saborskog. 15. brigada sa 1. i 2. bataljonom nalazila se na položajima Borov vrh, a 3. bataljon bio je na odmoru u Saborskom. Nešto pre podne četnici su, jačine oko 400 naoružanih ljudi, iz Ličke Jesenice i od Otočca napali jedinicе 15. brigade u Saborskom i na Borovu vrhu. Borci brigade neispavani i umorni od akcije koju su izveli prethodne noći na železničkoj pruži ceo dan su davali sve od sebe da zaustave pijane četnike i da im ne dozvole ulaz u Saborski. Svi pokušaji druge četničke kolone, koja je nastupala od Otočca prema Borovom vrhu i Točku, ostali su bez uspeha, mada je četničke napade intenzivno potpomagala jaka artiljerijska vatra iz italijanske posade u ž. st. Lička Jesenica. Za ovu akciju četnička komanda za Liku

prebacila je iz šireg rejonu Vrhovina i Otočca nekoliko stotina četnika koji su sadejstvovali četnicima iz Blata i Ličke Jesenice. Cilj ove četničke koncentracije i zajedničkog napada na jedinice 8. divizije bio je da se 5. i 15. brigada odbace iz rejonu Saborskog i Plašćanske doline⁴³ i time obezbedi železnička pruga od daljeg uništenja, a ujedno da se osiguraju italijanske posade u ovom kraju.

Četnici su 9. i 10. januara ponovili napade na položaje 5. i 15. brigade u rejonu Saborskog. Za ova dva dana 15. brigada u zajednici sa 5. brigadom izdržala je snažne napade četnika. Mada su četnici i ovih dana bili pijani i dobro nahranjeni ipak im to nije pomoglo, pa su trećeg uzastopnog dana doživeli svoj prvi veći neuspeh. 10. januara posle podne jedan četnički napad pretvoren je u panično odstupanje od Saborskog prema Ličkoj Jesenici. Za vreme odstupanja u stopu ih je gonio 1. i 3. bataljon 15. brigade, pa su se četnici jedva spasili bežeći u svoj garnizon u Ličkoj Jesenici. Međutim, ni tu nisu ostali, jer su već noću 10/11. januara 5. i 15. brigada izvršile napad na ovo mesto.

Raspored 15. brigade u toku napada na Ličku Jesenicu bio je sledeći:

— 3. bataljon napadao je u zahvatu puta Plitvička jezera — Lička Jesenica. Desno od njega napadao je bataljon 5. brigade. Zadatak 3. bataljona bio je da što pre upadne u centar odbrane koji se nalazio u školi i crkvi jer su tamo bile smeštene glavne četničke snage;

— 1. bataljon kretao se pozadi 3. bataljona sa zadatkom da, čim 3. bataljon pređe na desnu obalu r. Jesenice, proširi uspeh 3. bataljona, te zajedno s njim i jedinicama 5. brigade koje su napadale duž puta Plaški — Lička Jesenica likvidiraju ovu četničku grupaciju;

— 2. bataljon brigade za vreme napada na Ličku Jesenicu vršio je blokadu italijanske posade u ž. st. Lička Jesenica koja se nalazila vrlo blizu četničke posade, sa ciljem da ne dozvoli Italijanima ispad iz stanice i pružanje pomoći četnicima.

Komandno mesto štaba 15. brigade bilo je u rejonu okuka puta Lička Jesenica — Plitvička jezera.

U toku noći 10/11. januara nije bilo ozbiljnijih borbi u Ličkoj Jesenici, jer su jedinice posedale polazne položaje

" Plašćanska dolina je deo šire teritorije Plaškog u Lici.

za napad. Oko 6 časova ujutru 11. januara brigade su prešle u napad na četnike. Prvi napad nije bio uspešan pošto je vreme bilo maglovito, pa nije mogla da dođe do potpunog izražaja naša artiljerija i minobacačka vatra. Nešto oko podne počela se magla razilaziti, tada je nastao pogodan momenat za dejstvo divizijske artiljerije. Precizna vatra divizijske artiljerije stvorila je veliku zabunu u četničkim redovima, pa je uskoro došlo do rasula četnika. Četnički oficiri nastojali su da srede svoje pokolebane redove, ali u tome nisu uspeli jer je panika dostigla svoj vrhunac i mnogi četnici počeli su da beže ili da se predaju našim jedinicama. Ovu četničku demoralizaciju iskoristila je 15. brigada, pa je njen 3. bataljon odlučnim jurišem uspeo da pređe na desnu obalu reke Jesenice dok su u isto vreme jedinice 5. brigade krenule na juriš. Za kratko vreme je Lička Jesenica bila oslobođena.

U trodnevnim borbama oko Ličke Jesenice zarobljeno je oko 200 četnika, ubijeno preko 50 i ranjeno isto toliko. U dnevnom izveštaju komande italijanskog 5. armijskog korpusa broj 878 od 21. januara i br. 953/op od 22. januara 1943. godine⁴⁴ italijanske jedinice u borbama od 8. do 11. januara imale su 2 mrtva od toga 1 oficir i 3 ranjena vojnika. 5. i 15. brigada zaplenile su 5 minobacača 45 mm sa 100 mina, 7 mitraljeza, 6 puškomitraljeza, 253 puške sa oko 30.000 metaka, 200.000 kuna i dosta živežnih namirnica i ostalog materijala.

Jedinice brigada imale su 1 mrtvog, 10 ranjenih i preko 20 promrzlih boraca i starešina.

Za izdržljivost i požrtvovanost u borbi u Lič. Jesenici štab 8. divizije pohvalio je 3. bataljon 15. brigade" i jedinice 5. brigade.

Posle oslobođenja Ličke Jesenice 15. brigada je razmeštena radi odmora u širem rejonu Ličke Jesenice, dok je 5. brigada prebačena radi odmora u rejon Saborskog.

12. januara 1943. godine nekoliko italijanskih bombardera bombardovalo je Ličku Jesenicu i njenu okolinu⁴⁶. Jedna bomba pala je na školu u kojoj su se nalazili zarobljeni četnici. Od eksplozije je poginulo 14 četnika, 18 ra-

" Zbornik, t. 5, knj. 11, dok. br. 165 i 167.

¹⁶ Zbornik, t. 5, knj. br. 11, dok. br. 55, str. 161.

" Isto.

njeno, dok je 10 četnika iskoristilo uzbunu za vreme avionskog napada i pobeglo iz zatvora. Ranjena su 2 borca 15. brigade koji su bili na straži kod četnika u zatvoru. Istog dana je 5. brigada, po naređenju štaba divizije, krenula u pravcu Vojnića na drugi zadatak, dok je 15. brigada ostala i dalje u rejonu Ličke Jesenice i Saborskog.

15. januara italijanske snage potpomognute četnicima iz Plaškog napale su 15. brigadu koja se nalazila na položajima oko Ličke Jesenice. Cilj neprijateljevog napada bio je da odbaci jedinice brigade iz Ličke Jesenice i da ponovo uspostavi četničku posadu u mestu. Lička Jesenica bila je vrlo važna za italijansku okupatorsku vojsku. Pre svega, četnici bi osiguravali put Plaški — Plitvička jezera i železničku prugu Plaški — Vrhovine. Uz to su četničke jedinice služile kao predstraža italijanskom garnizonu u Plaškom i njihovim posadama u selu Blata i ž. st. Lička Jesenica. Pored toga postojanjem četničke posade u Jesenicima okupator je želeo da razbije NOP u tom kraju, koji je svakim danom bio sve masovniji i tako pretio raspadu četništva u Plašćanskoj dolini. Toga su se Italijani bojali, jer su im četnici bili najodaniji saveznici u sprovođenju okupatorske politike.

Jedinice 15. brigade potpomognute delovima 6. primorsko-goranske brigade, koja je po odlasku 5. brigade 8. divizije prebačena sa teritorije Gorskog kotara u rejon Ličke Jesenice, pružile su žilav otpor. Neprijateljska pešadija bila je vrlo efikasno potpomognuta artiljerijskom vatrom i eskadrilom bombardera, pa je 15. brigada nakon dvočasovne borbe morala napustiti Ličku Jesenicu i odstupiti prema Saborskom. Italijani i četnici stigli su i uspostavili svoje posade.

Prema izveštaju štaba brigade neprijatelj je 15. januara imao oko 30 mrtvih i ranjenih, dok su jedinice 15. brigade imale 5 ranjenih. Zaplenjen je 1 pt-top 45 mm. 17. januara brigada je, po naređenju štaba divizije, krenula iz rejona Saborskog prema Slunju. Tamo su je očekivale velike borbe, jer je neprijatelj pripremao svoju čuvenu zimsku ofanzivu na slobodnu teritoriju „VAJS — I”.⁴⁷

" Neprijateljska operacija „vajs" poznata je kod našeg naroda kao 4. neprijateljska ofanziva.

NEPRIJATELJSKA OPERACIJA „VAJS — 1“

Odstupanje brigade od Krnjaka do reke Une

Pre početka neprijateljske operacije „vajs-1“, jedinice 15. brigade našle su se u širem rejonu sela Cvitovića oko 5 km severno od Slunja. Brigada se tek razmestila za odmor a od štaba divizije stiglo je naređenje za pokret od Cvitovića za s. Budačku Rijeku kod Krnjaka, gde je trebalo da dobije konkretno naređenje.

Noću 19/20. januara brigada je provela na maršu. 20. januara u zoru, dok su jedinice brigade marševale prema Krnjaku, čuli su se neprijateljski topovi oko Tušilovića i Skakavca. Naknadnim ispitivanjima utvrđeno je da se radi o pokretu delova 7. SS divizije „Princ Eugen“, ojačani ustaško-domobranskim jedinicama koji su krenuli iz s. Skakavca, s. Vukmanića i s. Barilovića prema slobodnoj teritoriji Korduna. Motorizovane jedinice ove divizije pošle su u napad iz Karlovca u li časova 20. januara. Neprijatelj je iz pomenutih mesta krenuo u četiri napadne kolone i to:

— *prva kolona* Karlovac — ž. st. Skakavac — s. Utinja;

— *druga kolona* Karlovac — s. Vukmanić — Mandić Selo;

— *treća kolona* Karlovac — Tušilović — s. Brezova Glava i

— *četvrta kolona* Karlovac — Barilović — Krnjak.

Jačina svake kolone bila je po jedan bataljon pešadije, ojačan artiljerijom, dok je četvrta kolona bila ojačana još i sa jednim do dva eskadrona konjice. Treća kolona bila je najbrojnija i ona je pored pešadije imala u svom sastavu i oklopna vozila.

Delovi Kordunaškog partizanskog odreda i jedinice 5. brigade koji su se nalazili na položajima prema Skakavcu, Vukmaniću i Bariloviću nisu uspeli zadržati neprijatelja, pa je on negde oko 20 časova 20. januara izbio na liniju Vojnić — s. Knežević Kosa — Krnjak.

20. januara oko 20 časova 15. brigada stigla je usiljenim maršem iz s. Cvitovića u s. Budačku Rijeku. Još za vreme pokreta prema Budačkoj Rijeci štab brigade bio je obavešten od stanovnika ovog sela o rasporedu neprija-

telja u rejonu Krnjaka i Budačke Rijeke. Prema tim obaveštenjima, koja su uglavnom bila tačna, neprijateljska glavnina koja je nastupala pravcem Karlovac — Tušdlović — Krnjak i Karlovac — Barilović — Krnjak zanoćila je 20. januara u rejonu Krnjaka. Njegova prethodnica obrazovala je predstražarske položaje na liniji brdo Cukur — zaselak Sipići u Budačkoj Rijeci — Blagojević-brdo (t. 220). Po dolasku u Budačku Rijeku u rejon zaseoka Martinovići i Mačešići brigada je zaustavljena radi malog odmora i procene situacije. Nakon kratke pripreme brigada je u dve kolone krenula prema Krnjaku. Desnokrilna kolona, koju je sačinjavao 1. bataljon od zaseoka Martinovići, trebalo je da nastavi pokret prema k. 206 — zaselak Sipići — raskrsnica puteva Krnjak — Slunj i Krnjak — Vojnić, a u tome rejonu se očekivao sukob sa neprijateljem. Levokrilna kolona (3. bataljon) trebalo je da krene od zaseoka Mačešića prema Blagojević-brdu, na kome je očekivan sukob sa Nemcima. 2. bataljon i mitralje'ska četa brigade bili su u brigadnoj rezervi i oni su nastupali putem Veljun — — Krnjak. Stab brigade i prištapske jedinice nalazile su se iza 2. bataljona.

Kretanje 1. i 3. bataljona bilo je otežano zbog visokog snega i opreznosti od mogućeg iznenađenja. Prvi kontakt sa neprijateljem uspostavila je 1. četa 1. bataljona koja se nalazila u prethodnici bataljona u zaseoku Sipići. Na nju je iznenadno otvorena jaka pešadijska vatra sa položaja oko raskrsnice puteva u s. Budačka Rijeka. Ovom prilikom poginula su četiri naša borca. Za kratko vreme četa se sredila, izvršila juriš i neprijatelja proterala.

3. bataljon, koji je nastupao levo od puta Veljun — Krnjak, naišao je na neprijateljsko istureno predstražarsko odeljenje, jačine jednog voda pešadije, na Blagojević-brdu. Pošto je prethodnica bataljona na vreme otkrila neprijatelja, zaustavljen je pokret, a štab bataljona izdao je naređenje za napad. Prema tome naređenju dve čete su izvršile napad na Blagojević-brdo. Neprijatelj se nakon prvog nalaza bataljona povukao prema raskrsnici puteva u s. Budačkoj Rijeci. Stab brigade je noću 20. januara oko 21.30 časova sa 1. i 3. bataljonom napao na neprijatelja koji se nalazio na k. 132 i raskrsnici puteva Krnjak — Slunj i Krnjak — Vojnić. Jačina neprijatelja na ovim položajima

iznosila je od jedne do dve čete pešadije, ojačane sa nešto minobacača i nekoliko pt-topova. Nemci su u ovom rejonu uglavnom zaposeli seoske kuće i zidine izgorelih zgrada odakle su vrlo snažnom pešadijskom vatrom davali ogorčen otpor. Pošto 1. a ni 3. bataljon, nakon polučasovne borbe, nisu postigli određene uspehe, štab brigade je odlučio da se prekine sa daljim napadima i da se 1. bataljon povuče u zaselak Martinovići radi odmora. 3. bataljon povučen je na odmor u zaseoke Maćešići i Mrkići, koji se nalaze zapadno od puta Karlovac — Slunj. 2. bataljon, štab brigade i prištapske jedinice razmeštene su u zaseoku Sljepčevići i zaselak Maćešići, koji se nalazi na zapadnim obroncima šume Debela kosa.

U borbama koje je brigada vodila u s. Budačka Rijeka neprijatelj je imao 15 mrtvih i ranjenih. Brigada je imala 5 mrtvih i isto toliko ranjenih.

Noću 20/21. januara jedinice 15. brigade zauzele su za odbranu sledeće položaje:⁴⁸

— 2. bataljon s. Svinjarica, 1. bataljon zaselak Martinovići i 3. bataljon u s. Breborina — s. Padaženi;

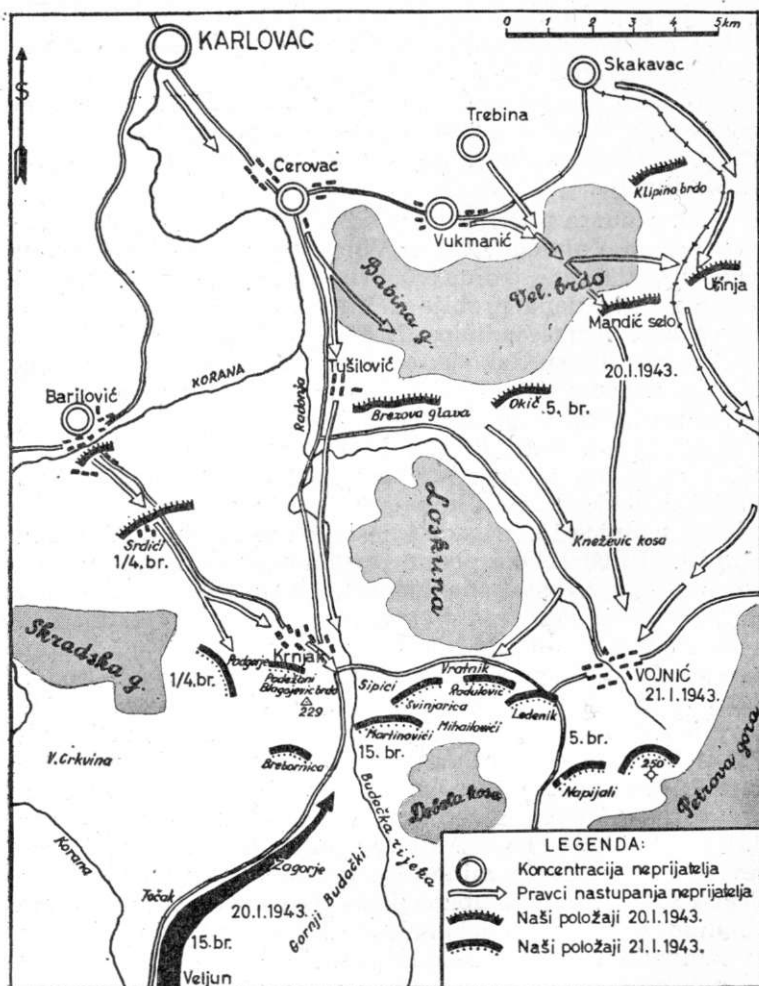
— 1. bataljon 4. brigade⁴⁹, koji je bio pridodat 15. brigadi, poseo je položaje na levom krilu brigade u rejonu sela Podgorja i Ponorca.

Desno od 15. brigade bila je 5. brigada koja je zatvarala komunikacije Krnjak — Vojnić i Vojnić — Velika Kladuša. Raspored naših, i neprijateljskih snaga na dan 21. januara vidi se iz skice.

Zadatak 15. brigade bio je da zatvori glavnu komunikaciju Karlovac — Slunj — Bihać, kojom je nastupala glavnina 7. SS divizije. Zadržati ili bar sprečiti neprijateljsko brzo nadiranje u dubinu slobodne teritorije Korduna i na taj način stvoriti potrebno vreme za blagovremenu evakuaciju vojnih i civilnih ustanova, dečjih domova, stanovništva, ugroženog od strane neprijatelja, i spremanje ranjenika iz nadzemnih u podzemne prostorije vojnih bolnica. Narodnooslobodilački odbori, komande mesta i Komanda Kordunaškog područja imale su pune ruke posla oko evakuacije i zbrinjavanja dece, civilnog stanovništva

¹⁸ Zbornik, t. 5, knj. 12, dok. br. 90, str. 305.

¹⁹ Ostale jedinice 4. brigade nalazile su se na teritoriji Zumberka.

Koncentracija neprijatelja 19. januara 1943. i raspored i pokret jedinica 8. divizije 20. i 21. januara 1943.

koje je napuštalo svoje domove i koje se, pod zaštitom jedinica brigade, sklanjalo u šume ili povlačilo ispred neprijatelja prema Lici i Bosni.

U toku 21. januara nije bilo značajnijih promena na položajima, izuzev što su neprijatelju u Vojnić i Krnjak stigla iz Karlovca sveža pojačanja i neki pozadinski delovi 7. SS divizije.

22. januara neprijatelj je od Krnjaka rano ujutro krenuo prema Vojniću. Kod s. Vojnički Grabovac Nemci su sačekani od strane jedinica 5. brigade i svi njegovi pokušaji da se u toku dana probije u Vojnić ostali su bezuspešni. Istog dana druge jedinice 7. SS divizije već u 8 časova ujutro krenule su, takođe, od Krnjaka u tri kolone prema Slunju. Glavna kolona nastupala je u zahvatu puta Krnjak — Slunj, a pomoćne kolone krenule su iz Krnjaka i to jedna prema s. Svinjarici, a druga pravcem Krnjak — zaselak Šipići — zaselak Martinovići i dalje prema s. Gor. Budački. Zadatak ovih kolona koje su nastupale bio je da odbace jedinice 15. brigade i nastave nesmetan marš prema Slunju i Bihaću. Oko podne razvila se vrlo žestoka borba između 1. i 2. bataljona brigade i nemačkih jedinica na liniji zapadni deo sela Svinjarice i zaseoka Martinovići. I pored svih nastojanja Nemaca da što pre probiju odbranu brigade to im nije pošlo za rukom, tako da su sve do podne 22. januara bili još u rejonu s. Budačka Rijeka. Oko 12 časova istog dana neprijatelj je dobio pojačanja u artiljeriji i minobacačima sa kojima je vrlo žestoko obasipao položaje 1. bataljona u zaseoku Martinovići i Sljepčevići. Za vreme ovog bombardovanja pala je jedna mina na komandno mesto štaba brigade koje se nalazilo u zaseoku Sljepčevići. Od eksplozije mine teže je ranjen komesar brigade Branko Bekić koji je ubrzo posle toga umro. Od iste mine poginuo je član politodela brigade Marko Lubarda, a ranjen je komandant brigade Nikola Vidović, koji je ostao i dalje na položaju, mada je bio ranjen u glavu.

Oko 13 časova Nemci su delom svojih snaga pokušali da obilaznim manevrom izbiju na desni bok brigade zbog čega je štab brigade doneo odluku da napusti položaje u rejonu s. Svinjarice i zaseoka Martinovići, da 2. bataljon iz Svinjarice povuče u rejon s. Gor. Budački, a 1. bataljon je upućen prema s. Zagorju kod Veljuna, radi sprečavanja

daljeg pokreta neprijateljske glavnine, koja je u to vreme prodrla između levog krila brigade i 1. bataljona 4. brigade i zauzela Zagorje.

Neprijateljska kolona koja je 22. januara u 8 časova krenula iz Krnjaka prema Veljunu napadnuta je od strane 3. bataljona. Iako je neprijatelj, pored pešadije, raspolagao i oklopnim kolima i artiljerijom, ipak je njegovo nastupanje od Krnjaka do Zagorja trajalo oko 5 časova. Za ovako usporeno kretanje neprijatelja zaslužni su najviše 3. bataljon 15. brigade i 1. bataljon 4. brigade, koji su stalnim bočnim napadima zadržavali neprijateljsku pešadiju i tako znatno usporili pokret čitave neprijateljske glavnine. Nemci nisu mogli brže napredovati i što su njihove dve pomoćne kolone, koje su se kretale istočno od puta Krnjak — Slunj bile zaustavljene od strane 1. i 2. bataljona. Pošto je po ulasku neprijateljske glavnine u s. Zagorje počela da se spušta noć, nemačka komanda odlučila je da zanoći u Zagorju i u Gornjem Budačkom. Na ostalim sektorima Korduna neprijatelj je u sumrak 22. januara izbio na liniju Vrginmost — selo Kuplensko, te Topusko — s. Čemernica. Italijanska grupa „Fabri“⁵⁰, koja je nastupala od Ogulina i Plaškog prema oslobođenoj teritoriji Korduna, ograničila se na čišćenje sela oko s. Tounja i Kamenice kod Oštarija.

U prva dva dana borbi jedinice 15. brigade stekle su dragocena ratna iskustva o novoj neprijateljskoj taktici. Naime, neprijatelj pri nastupanju nije svoje jedinice razvijao u strelce i polako se kretao napred. Jedinice 7. SS divizije nastupale su obično u više manjih napadnih kolona. Bataljoni brigade nenaviknuti na ovakav vid neprijateljskog nastupanja otvarali su vatru sa većih odstojanja, tako da ta vatra nije bila efikasna pa je neprijatelj i dalje produžavao pokrete što je negativno uticalo na moral boraca brigade. Ovo je dovodilo do prevremenog napuštanja položaja do strane jedinica 15. brigade.

U toku noći 22/23. januara po naređenju političkog komesara 1. NOU korpusa, 15. brigada sa 1. bataljonom 4. brigade trebalo je da izvrši napad na neprijatelja u s.

⁵⁰ Ova neprijateljska grupacija dobila je naziv po imenu komandanta generala Fabrija. Inače ova grupa se negde spominje i kao divizija „Lombardija“.

Zagorju. Međutim, tada je stiglo naređenje od štaba 1. NOU korpusa za smenu jedinica brigade. Naime, u rejon s. Veljuna u toku noći stigla je 6. primorsko-goranska brigada, koja je smenila 15. brigadu. 15. brigada, čije je ljudstvo bilo veoma iscrpljeno još ranijim borbama oko Saborskog i Ličke Jesenice, upućena je na kratak odmor u s. Cvitoviće kod Slunja. 23. januara brigada je bila u pokretu prema Cvitovićima i za vreme marša primila je naređenje od štaba divizije da nastavi marš prema Drežnik-Gradu kod Plitvičkih jezera radi odmora.

24. januara ujutro 15. brigada stigla je u Drežnik-Grad. Skoro na celom maršu ljudstvo je bilo izloženo kiši i vetru tako da su borci pokisli do gole kože. Brigada je ostala na odmoru, samo 24. i 25. januara. Za vreme odmora održane su četne vojničke konferencije na kojima su analizirane borbe brigade oko Saborskog, Ličke Jesenice i s. Budačke Rijeke. Na svim konferencijama posebno je istaknuta novina u neprijateljskoj taktici, koja se ispoljavala u smelim noćnim dejstvima, korišćenju jaruga i pokrivenog zemljišta za podilaženje i izvođenje bočnih napada, kao i iznenadnih upada u pozadinu jedinica brigade. Šem četnih vojnih konferencija i štab brigade je održao jedan sastanak sa štabovima bataljona i samostalnim jedinicama na kome je diskutovano o istim pitanjima kao i na četnim vojničkim konferencijama. Pored toga na sastancima čelija KPJ i SKOJ-a prorađeno je pismo političkog komesara divizije, napisano povodom početka 4. neprijateljske ofanzive.⁶¹

Na svim ovim konferencijama i sastancima bilo je govora o cilju neprijateljske ofanzive, patnjama koje trpi naš narod i o razaranjima koja vrše okupatori i njegove sluge po slobodnoj teritoriji Korduna. U vezi s tim od boraca i starešina, od komunista i skojevaca brigade, traženo je da daju sve od sebe kako bi se neprijatelj zaustavio i kaznio za zlodela koja je činio nad golorukim narodom. Nakon ovih sastanaka, štab brigade došao je do zaključka da su ovi sastanci bili uspešni i da su podigli borbeni moral boraca brigade.

⁵¹ Ovo pismo prorađeno je uz potrebne pouke sa svim borcima i starešinama kako 15. tako i ostalih jedinica 8. divizije.

Za vreme odmora 15. brigade, neprijatelj je sa linije s. Veljun — s. Miholjsko — Petrova gora, u zoru 23. januara izvršio napad uz avio-podršku na 6. primorsko-goransku brigadu i 1. bataljon 4. brigade 8. divizije u rejonu Veljuna. U teškim borbama, uz velike gubitke, neprijatelj je prisilio da naše jedinice odstupe prema s. Hrvatski Blagaj, koji se nalazi na putu Veljun — Slunj. Neprijateljska kolona koja je krenula iz Vojnića naišla je u s. Miholjsko na zasedu 5. brigade, ali je bila prisiljena da se vrati na polazne položaje. U ovoj borbi neprijatelj je imao oko 30 mrtvih i ranjenih, zaplenjen je 1 puškomitraljez, 1 mitraljez, 4 automata, 7 pušaka i 4.000 puščanih i mitraljeskih metaka. U znak odmazde Nemci su potpuno uništili selo Miholjsko koje se nalazi na putu Vojnić — Velika Kladuša.

24. januara napuštena je odbrana Slunja, a istog dana do 17 časova neprijatelj je na pravcu Bihaća izbio na liniju: s. Nikšić (5 km severozapadno od Slunja) — s. Glinica — s. Maljevac kod Vel. Kladuše — Vel. Kladuša. 7. SS divizija sa svojim levim krilom izbila je u s. Pernu, južno od Topuskog, gde je uspostavila vezu sa 969. pukom 369. legionske divizije, koja je operisala na Baniji.

Pošto je 5. brigada 24. januara po naređenju štaba 1. korpusa izašla iz sastava 8. divizije i privremeno pridodata 7. banijskoj diviziji, a 4. brigada bez 1. bataljona i dalje se nalazila na teritoriji Žumberka, to su tada u sastavu 8. divizije ostale samo 15. brigada i 1. bataljon 4. brigade sa prištapskim jedinicama divizije, koji su zajedno sa 6. i 14. brigadom 5. operativne zone i 3. bataljonom KPO operisali na pravcu Bihać — Slunj. Radi bolje koordinacije i lakšeg rukovođenja ovim jedinicama Glavni štab NOV i POH doneo je 25. januara odluku da se od njih formira operativna grupa⁵² pod komandom operativnog štaba za Kordun.

Noću 25/26. januara 15. brigada je po naređenju Operativnog štaba za Kordun prebačena iz rejona Drežnik-Grada, severno od Rakovice, s tim što su 3. i 1. bataljon poseli položaje šuma Mašvina (k. 388) — k. 363 (sveta Petka) — zaselak Čujići (k. 343), a 2. bataljon bio je u brigadnoj rezervi u s. Jovac, neposredno iza borbenih linija

⁶⁶ Zbornik, t. 5, knj. 12, dok. br. 16.1, str. 483.

brigade. Zadatak brigade⁵³ bio je da zaustavi brze pokrete neprijatelja od Slunja prema Rakovici i Bihaću i da u sadejstvu sa levokrillnom 14. brigadom onemogući spajanje nemačkih jedinica što su nastupale putem Slunj — Rakovica sa italijanskim trupama koje su se od pravca Ogulina i Plaškog približavale Slunju. Desno od 15. brigade nalazila se 5. brigada 8. divizije a levo 14. i 6. brigada.

26. januara oko 9 časova ujutro neprijateljske snage, jačine do jednog bataljona, 7. SS divizije, potpomognute jakom minobacačkom vatrom, počele su napad od pravca Slunja, s. Furjana i s. Lađevca. Usled jakog pritiska, 1. bataljon 15. brigade koji se nalazio na položajima šuma Mašvina — sv. Petka morao se povući nešto unazad i zaposesti za odbranu položaje na severnoj ivici s. Jovac. Oko 16 časova neprijatelj je izbio ispred položaja 15. brigade. Ovog puta on je pušten na odstojanje od 200 do 300 metara i tada je usledila plotunska vatra po njegovom streljačkom stroju a odmah iza toga izvršen je juriš. Juriš 1. bataljona i jedne čete 3. bataljona brigade zbunio je neprijatelja da je on iznenadno počeo da odstupa prema Slunju. Da su jedinice koje su se nalazile na levom krilu 15. brigade iskoristile taj momenat za protivnapad, neprijatelj bi verovatno bio, uz velike gubitke u ljudstvu i tehnici, odbačen na liniju Slunj — Cetinograd. Međutim, zbog slabe saradnje, čemu je bio uzrok nepostojanje savremenijih sredstava veze pomoću kojih bi se na ovako velikom prostoru i širokom frontu mogla održavati tesna veza, uspeh 15. brigade imao je lokalni karakter. To je neprijatelj na vreme uvideo i, ubacivši u borbu svoje rezerve, uspeo da se posle povlačenja prema Slunju zadrži na položajima s. Gor. Furjan — s. Lađevac. Sredivši svoje jedinice neprijatelj je nešto posle 16.30 časova počeo ponovni napad na 15. brigadu. Pod pritiskom sa fronta i bokova, brigada se morala povući na položaje sv. Petka, k. 343, gde je ostala sve do pada mraka istog dana.

U ovoj borbi neprijatelj je imao oko 30 mrtvih⁵⁴ od kojih je 15 ostalo na položajima. Zaplenjena su 2 mitraljeza, 6 pušaka, 10.000 metaka za puške i mitraljeze. Po-

⁵³ Zbornik, t. 5, knj. 12, dok. 90, str. 308.

⁵⁴ Zbornik, t. 5, knj. 12, dok. br. 90, str. 308.

tom još 6 konja, 3 dvoosovinska kola i nešto drugog materijala.

U 22 časa 26. januara pošto neprijatelj nije uspeo da se probije kroz položaje 15. brigade produžio je napad u zahvatu puta Slunj — Rakovica — Plitvička jezera koji su zatvarale primorsko-goranske brigade. Zbog nebudnosti ovih jedinica njemu je uspeo, koristeći se mrakom, jarugama i šumarcima, da se neopaženo provuče kroz borbene položaje, da se probije do s. Oštarski Stanovi kod Rakovice i na taj način iz pozadine ugrozi jedinice 15. brigade, štab 1. korpusa i Glavni štab NOV i POH koji su u to vreme bili u Rakovici. Zbog neprijateljskog iznenadnog prodora u dubinu slobodne teritorije, štab brigade je izdao naređenje da se bataljoni 26. januara u 23 časa povuku sa položaja, saviju u marševsku kolonu i da odstupnim maršem krenu pravcem: s. Kršlja — s. Lipovača — Drežnik-Grad — Vaganac.

Za vreme marša u zaštitnici brigade bio je 3. bataljon, a 1. i 2. bataljon u glavnini, s tim što je jedna četa 2. bataljona bila u prethodnici brigade.

U toku 26. januara divizija „Re" ušla je u s. Vukmirovići, koje se nalazi 3 km zapadno od s. Plitvički Leskovac i na taj način ugrozila komunikaciju Rakovica—Drežnik-Grad — Bihać, kojom su se povlačile velike kolone izbeglica sa Korduna. Ujedno je pretila opasnost da italijanske jedinice sa ovog pravca preseku odstupnicu jedinicama 1. korpusa, koje su se povlačile prema Lici i Bihaću. Obzirom na iznenadno izbijanje italijanskih jedinica u rejon Plitvičkih jezera, na taj pravac je hitno prebačen iz sastava 15. brigade 1. bataljon 4. brigade koji je još uvek bio pod privremenom komandom 15. brigade. U isto vreme u rejon Plitvičkih jezera prebačene su 6. i 14. brigada sa ciljem da ne dozvole neprijatelju da se od pravca Plitvičkih jezera i Korenice spoji sa nemačkim jedinicama 7. SS divizije koja je nastupala preko Korduna ka Bihaću.

U zoru 27. januara 15. brigada je stigla u rejon s. Vaganca i Ličkog Petrovog Sela, gde se zadržala radi sprečavanja brzog prodora Nemaca prema Bihaću. Jedinice brigade posele su desnu obalu reke Korane i to: 1. bataljon od k. 347 pa zaključno sa Jerkovića-brdom (k. 360), koje se nalazi severozapadno od s. Donji Vaganac, 2. bataljon

poseo je položaje sevemo od s. Gor. Vaganac u zahvatu komunikacije koja izvodi iz sela i ide dalje prema Drežnik-Gradu, 3. bataljon zauzeo je položaje severoistočno od s. Smoljanac. Komandno mesto štaba brigade bilo je u rejonu Gor. Vaganca.

U toku prepodneva istog dana neprijatelj, jačine jednog bataljona, ojačan oklopnim vozilima i artiljerijom, uz snažnu podršku jedne eskadrile jurišnih bombardera tipa „štuka“, pokušao je da se probije od Drežnik-Grada preko mosta na reci Korani i da zauzme Vaganac koji se nalazi na desnoj obali Korane kod Ličkog Petrovog Sela. Sem toga neprijatelj je, nakon dva neuspela napada, negde oko podne pokušao da forsira Koranu kod Cvetičkog Sela prema s. Smoljancu, gde se nalazio 3. bataljon brigade. Međutim, ni ovaj pokušaj prelaza Nemaca na desnu obalu reke nije uspeo, jer su jedinice 3. bataljona snažnom pešadijskom vatrom obasule neprijateljski desant koji je zbog gubitaka u ljudstvu morao da se povuče prema Drežniku. Oko 13 časova istog dana neprijatelj je uz snažnu podršku jedne haubičke baterije, i izvesnog broja minobacača i desetak bombardera otpočeo sa ponovnim desantom preko Korane u pravcu Smoljanca. Uz snažnu haubičku, minobacačku i avionsku podršku neprijateljska pešadija uspela je da pređe Koranu i da stvori mostobran na desnoj obali Korane u rejonu sela Smoljanca. 3. bataljon je bio prisiljen da se povuče južno od sela i zauzme položaje Lisinu (k. 553) — Višnjevaču (t. 698), gde je ostao do 18 časova. U to vreme bataljon je, pod zaštitom prvog mraka, izvršio napad na nemački mostobran koji su držale dve pešadijske čete 7. SS divizije. Napad bataljona nije uspeo jer je neprijatelju u međuvremenu stiglo pojačanje. Potpomagala ga je sopstvena minobacačka i artiljerijska vatra iz rejona Drežnik-Grada, što je još više otežavalo naš napad.

Celo popodne 27. januara položaje 15. brigade, a posebno 2. bataljona koji se nalazio u rejonu Vaganca bombardovala je i mitraljirala nemačka avijacija jačine jedne eskadrile jurišnih bombardera. U selu je od eksplozija avionskih bombi srušeno i zapaljeno nekoliko kuća.

Posle jednodnevnih borbi 28. januara 15. brigada se po naređenju štaba divizije povukla preko Ličkog Petrovog Sela u Zavalje kod Bihaća.

U vezi s naređenjem štaba 1. korpusa koje je izdato pri prolazu štaba kroz Ličko Petrovo Selo, 15. brigada je izdvojila svoj 1. bataljon i uputila ga prema s. Prijeboju sa zadatkom da zatvori put Ličko Petrovo Selo — Prijeboj — Korenica i da na tom pravcu spreči spajanje italijanskih jedinica koje su se nalazile u rejonu Plitvičkih jezera i jedinica 7. SS divizije.

Odbrambene borbe na levoj obali Une

Oko 14 časova 28. januara brigada je bez 1. bataljona stigla u rejon Zavalja kod Bihaća. Pošto su se već povukle sve naše jedinice NOV iz Bihaća, štab brigade je doneo odluku da posedne položaje i to 3. bataljon severozapadni deo sela Zavalja, dok je 2. bataljon bio na odmoru na južnoj periferiji sela. Štab brigade u to vreme nije imao nikakve veze sa drugim jedinicama, te je doneo odluku da se sa brigadom zadrži u rejonu Zavalja dok ne uhvati vezu sa štabom divizije ili dok ga neprijatelj ne prisili na povlačenje.

Delovi 7. SS divizije zauzeli su Vaganac i Ličko Petrovo Selo i tu se zadržali u toku dana. 6. primorsko-goranska brigada i 1. bataljon 4. brigade skoro čitav dan su vodili jake borbe sa jednim pukom divizije „Re“, koji je nastojao da se od Plitvičkih jezera i s. Plitvički Leskovac probije prema s. Jezercu i s. Prijeboju. Pred zalazak sunca našim jedinicama ponestalo je municije i one su se povukle prema s. Farkašić i s. Bijelo Polje. Istog dana oko 16 časova jedna nemačka kolona prodrla je od s. Vaganca preko Ličkog Petrovog Sela prema Prijeboju, napala na 1. bataljon 15. brigade, koji se nalazio na položajima oko s. Prijeboja, sa ciljem da ga odbaci prema šumi Plješevici, a zatim da se spoji sa italijanskim snagama koje su nadirale od pravca Plitvičkog Leskovca. Posle višečasovne borbe neprijatelj je ovladao položajima 1. bataljona. U ovoj borbi on je imao oko 45 mrtvih i 3 esesovca su zarobljena od jedinica 1. bataljona 15. brigade. Zaplenjen je 1 puškomitraljez, 3 automata i 7 pušaka.

Pre podne 29. januara štab 15. brigade uputio je patrole prema Bihaću sa zadatkom da uhvate vezu sa 7. ba-

nijskom divizijom:, koja se u toku prethodne noći prebacila na desnu obalu reke Une kod Bihaća. Međutim, od jedinica ove divizije nije bilo nikoga u gradu, a most je bio srušen, tako da se nije mogla uspostaviti veza sa našim jedinicama na teritoriji Bos. krajine i tako je brigada i dalje ostala bez ikakve veze sa jedinicama NOV i pretpostavljenim štabovima.

Oko 14 časova istog dana prednji delovi 7. SS divizije ušli su u Bihać od pravca Cazina i Ostrošca.

Noću 29/30. januara, 15. brigada ostala je u selu Zavalju, sa obezbeđenjima isturenim u pravcu Bihaća i Ličkog Petrovog Sela. Oko 22 časa neprijatelj, jačine oko jednog bataljona, koristeći mrak i nebudnost 3. bataljona, uspeo je da se provuče pored bataljonskih osiguravajućih delova, da uđe u Zavalje, pa je štab brigade izdao naređenje o povlačenju jedinica prema s. Skočaju koje se nalazi na putu Bihać — Donji Lapac.

Te noći brigada je posela položaje i to: 2. bataljon k. 405, koja se nalazi severno od sela Mali Skočaj, — k. 790, južno od s. M. Skočaj i 3. bataljon poseo je položaje severozapadne padine Snajičeva vrha (t. 948) — k. 660, sa zadatkom da zatvori komunikaciju Bihać — Lapac i da ne dozvoli Nemcima da se probiju u Lapačku dolinu koja je u to vreme služila kao glavna baza za snabdevanje i zbrinjavanje jedinica NOV i POH u severnom delu Like. 1. bataljon brigade i dalje se nalazio u rejonu raskrsnice puteva Ličko Petrovo Selo — Korenica i Ličko Petrovo Selo — Vrhovine.

Rano ujutro 30. januara štab brigade je uputio jedan vod 2. bataljona u izviđanje u pravcu Bihaća i Zavalja. Oko 8 časova vod se vratio u sastav bataljona sa izveštajem da se prednji delovi neprijatelja, jačine do jednog bataljona pešadije, nalaze u severozapadnom delu sela Međudražja. Ispitivanjem meštana komandir voda je zaključio da legionari imaju nameru da još u toku dana produže nastupanje u pravcu položaja 15. brigade, sa zadatkom da se probiju u Lapačku dolinu i da se tamo spoje sa italijanskim trupama.

Na osnovu ovih i nekih drugih podataka, štab brigade je počeo da detaljnije ispituje situaciju i da proučava zemljište i komunikacije južno od Bihaća. Svestranom anali-

zom zaključeno je da neprijatelj iz rejonu Bihaća može prodrati prema Drenovači i Lapcu pravcem Bihać — Golubić — Lohovska brda — i dalje prema jugu. Drugi pravac koji je takođe izvodio u Lapačku dolinu bila je komunikacija: Bihać — Drenovača — Nebljusi — Donji Lapac. Pošto je prvi pravac izvodio u pozadinu rasporeda jedinica brigade, štab brigade koji još nije imao veze sa štabom 8. divizije odlučio je da u sumrak 30. januara napusti položaje kod Skočaja, da izvrši pokret prema s. Nebljusi koje se nalazi na putu Bihać — Lapac i da u toku noći 30/31. januara u rejonu Drenovače zaposedne položaje za odbranu.⁵⁵ Iste noći negde oko 23 časa jedinice brigade stigle su u rejon Drenovače. Tu je štab brigade izdao usmenu zapovest štabovima bataljona. Prema toj zapovesti 3. bataljon, ojačan mitraljeskom četom, dobio je zadatak da posedne Drenovaču (t. 679) — Hrastik (k. 705), a 2. bataljon k. 690 — Lisinu (k. 626). Jedna četa 2. bataljona određena je u brigadnu rezervu. Pošto su položaji brigade dominirali nad komunikacijama koje su od Bihaća izvodile prema Drenovači, štab brigade je odlučio da na zaposednutim položajima zaustavi prodor neprijatelja prema Lici.

U toku 31. januara jedinice brigade izgrađivale su zaklone i saobraćajnice na svojim položajima. Put koji vodi od Bihaća prema Lapačkoj dolini bio je onesposobljen za saobraćaj. Na položajima su podignute šumske kolibe, da bar donekle zaštite ljudstvo od vremenskih nepogoda i jakih vetrova. Kod ljudstva brigade osećala se velika iscrpljenost i zamor od dugih marševa, neredovnog snabdevanja hranom, nespavanja i čestih borbi. Prosečna dnevna temperatura na položajima Vršak i Miletin vrh iznosila je oko —25°C. No i pored svih tih poteškoća moralo se izdržati, nije se smelo dalje odstupati, jer bi time bila dovedena u opasnost poslednja slobodna teritorija u Lici — Lapačka dolina, a komunikacija Bihać — Bosanski Petrovac bila bi i sa boka ugrožena od pravca Nebljusa i Srba. Istog dana u Malom Seocu koje se nalazi na putu Bihać — Srb, od boraca i starešina iz partizanskih straža i komandi mesta sa teritorije Korduna i Kordunaškog vojnog područja for-

⁶⁰ U vremenu od 28. do konca januara brigada nije imala nikakve veze sa štabom divizije, pa je štab brigade svoje odluke donosio samostalno.

miran je 4. bataljon 15. brigade. Za vreme neprijateljske ofanzive mnogi borci i starešine ovih ustanova povlačili su se ispred neprijatelja. U toku povlačenja, ovo ljudstvo priključivalo se kordunaškim brigadama i dalje sa njima učestvovalo u svim borbama koje su one vodile tokom ofanzive. S obzirom na to što je ovakvih boraca i starešina pri 15. brigadi bilo preko 100, to je štab brigade odlučio da od ovog ljudstva formira 4. bataljon i tako poveća svoje formacijsko brojno stanje.

U sastavu bataljona formirane su dve pešadijske čete od po 50 boraca naoružanih puškama i puškomitraljezima. 3. četa je formirana 18. maja od novomobilisanog ljudstva koje se nalazilo pri Kordunaškom vojnom području. Za komandanta bataljona postavljen je Ignjatije Perić, dotadašnji načelnik štaba Kordunaškog vojnog područja, za političkog komesara Mojsije Novaković, zamenik komandanta bataljona Mile Trbojević⁵⁶, koji je na ovoj dužnosti kratko ostao, zamenik političkog komesara bataljona Drago Mrđenović, obaveštajni oficir bataljona Rade Vorkapić, intendant bataljona Lazo Dujić, referent saniteta bataljona Jovo Korać⁵⁷, komandir 1. čete Rade Lovrić, politički komesar Miloš Grković, zamenik komandira čete Simo Božić⁵⁸, zamenik političkog komesara čete Miloš Milašinović⁵⁹, komandir 2. čete Stevo Božić⁶⁰. Dužnost pol. kom. čete vršio je zamenik političkog komesara čete Mirko Bogdanović. Zamenik komandira čete Ilija Romčević.

Prema naredenju štaba divizije⁶¹, 5. brigada smenila je 1. februara rano ujutro 15. brigadu na Drenovači. Istog dana došao je u sastav brigade njen 1. bataljon, a potom je brigada upućena na kraći odmor. 3. februara brigada je dobila zadatak da posedne položaje na levoj obali Une u rejonu s. Nebljusa. U sumrak dana brigada je zaposela položaje i to: 1. bataljon ojačan mitraljeskom četom dobio

⁵⁶ Poginuo 14. februara 1943. kod Gor. Lapca u borbi protiv Italijana.

⁵⁷ Poginuo pred kraj rata kao referent saniteta istog bataljona.

⁵⁸ Poginuo 28. aprila 1943. kod Gospića u borbi sa ustašama.

⁵⁹ Poginuo u januaru 1944. kod Plaškog u borbi protiv Nemaca.

⁶⁰ Poginuo u martu 1945. kao komandant 4. bataljona u borbi protiv ustaša i legionara.

⁶¹ Zbornik, t. 5, knj. 12, dok. br. 161, str. 483.

je zadatak da posedne položaje u rejonu s. D. Štrpci, sa zadatkom da spreči neprijatelju forsiranje reke Une od pravcu s. Doljana i ujedno da minira most na reci kod Kulen-Vakufa i tako onemogućiti neprijatelju prelaz iz Bosne u Liku preko ovog mosta. 3. bataljon je poseo položaje zapadno od s. Nebljusa odakle je imao dobar pregled i kontrolu komunikacije koja prolazi levom obalom Une. U slučaju prodora neprijatelja trebalo ga je zaustaviti i ne dozvoliti mu dalji pokret prema slobodnoj teritoriji Like. 2. bataljon poseo je položaje s. Veliko Seoce — s. M. Seoce sa zadatkom da kontroliše prelaze od Bosanske strane prema reci Uni. 4. bataljon bio je u brigadnoj rezervi u s. Kruge koje se nalazi južno od s. Nebljusa. Štab brigade nalazio se sa 4. bataljonom.

Neprijatelj, jačine oko 400 legionara, pokušao je 5. februara da forsira Unu kod s. Lujke. Tu je bio napadnut od jedinica 1. bataljona. Za vreme borbe naročito se istakla mitraljeska četa koja se nalazila u rejonu položaja 1. bataljona. Neprijatelj je tukao naše položaje jakom artiljerijskom i minobacačkom vatrom koja baš nije bila precizna. Da bi paralisali neprijateljsku artiljerijsku vatru, artiljerija 8. divizije otvorila je vatru iz rejona Nebljusa po neprijateljskim artiljerijskim položajima i neutralisala njeno dejstvo. Posle dvočasovne borbe neprijatelj je primoran da odstupi. Postignuta nadmoćnost nad neprijateljem nije se mogla realizovati jer je između položaja neprijatelja i 1. bataljona bila nabujala Una. U prvi sumrak štab divizije na predlog štaba brigade uputio je u sastav 1. bataljona jedan brdski top koji je upravo stigao na položaj kada su se Nemci počeli povlačiti u s. Doljane. Ovaj top i mitraljeska četa tukli su neprijateljske jedinice u odstupanju, ali nisu postignuti željeni rezultati, jer je bila noć pa su ciljevi bili slabo uočljivi. U ovoj borbi neprijatelj je imao preko 10 mrtvih i nešto više ranjenih, dok su jedinice 1. bataljona imale 2 ranjena borca.

Oko 9 časova 6. februara neprijatelj, jačine jednog puka 7. SS divizije, ojačan artiljerijom i sa 5 tenkova, počeo je napad na položaje 5. brigade u rejonu Drenovače. Jedinice 15. brigade stavljene su u strogu pripravnost, s tim što su 2. i 4. bataljon hitno prebačeni bliže Drenovači, radi pojačanja 5. brigade ukoliko se ukaže potreba. Oko

11 časova neprijatelj je posle nekoliko uzastopnih juriša uspeo da ovlada nekim položajima 5. brigade. 1. bataljon 5. brigade, koji se nalazio na položaju Hrastik, potpomognut minobacačkom vatrom, izvršio je iznenadni juriš, napavši neprijatelja s boka i leđa. Ovaj sjajan manevar uneo je pometnju u neprijateljske redove, naneo mu osetne gubitke i prisilio ga na brzo povlačenje. U isto vreme 3. bataljon izvršio je protivnapad i zauzeo Drenovaču.

Ceo dan vodile su se žestoke borbe. Neprijatelj je uz pomoć pešadije i tenkova uporno navaljivao. Konačno, posle viščasovnih borbi, gde se nije samo pucalo nego se i tuklo kundacima i hvatalo za guše, izvojevana je pobjeda. Neprijatelj je proteran u Bihać.

U borbi na Drenovači neprijatelj je imao preko 150 mrtvih i ranjenih. 5. brigada imala je 14 mrtvih i 43 ranjena. Zaplenjen je jedan tenk, 1 pt-top 37 mm sa 80 granata, jedan puškomitraljez i nešto druge ratne opreme.

Uspešnim borbama u rejonu Drenovače i s. Strbaca propali su pokušaji neprijatelja da ovlada komunikacijom Bihać — Lapac, da se 7. SS divizija spoji sa italijanskim jedinicama u rejonu Lapca i tako potisnu snage NOV iz naseljene Lapačke doline u brdovite predele planine Plješevice i Zuleševice, gde bi bile izložene velikoj zimi i gladi.

Napad na italijanske jedinice kod Gornjeg Lapca

Jedan puk divizije „Sasari“, ojačan artiljerijom i sa 5 do 10 lakih tenkova i nešto četnika, prodro je 13. februara od Udbine u pravcu s. Mazin. U sumrak dana neprijatelj je posle žestokih borbi sa jedinicama 6. divizije uspeo da uđe u Gor. Lapac. U vezi sa tom situacijom, štab 8. divizije primio je naređenje GSH⁸² da odmah usiljenim maršem prebaci 15. brigadu iz rejona Drenovače i Nebljusa u s. Dnopolje kod D. Lapca, gde će dobiti konkretno naređenje za dalji rad. Oko 22 časa 15. brigada posle velikog napora, gazeći visok sneg stigla je u s. Dnopolje, gde je dobila naređenje od 6. divizije da odmah krene prema G. Lapcu. Komandant brigade Nikola Vidović postrojio

⁸² Za vreme borbi oko Drenovače i Lapca 8. divizija' je bila pod neposrednom komandom GSH.

je jedinice i pred strojem pročitao borbenu zapovest za izlazak bataljona na položaje. U zapovesti je bilo predviđeno da 3. bataljon posedne položaje k. 584 — Bijeli brijeg, sa ciljem da zatvori put koji vodi od G. Lapca u Donji Lapac, a ostali bataljoni poseli su položaje i to:

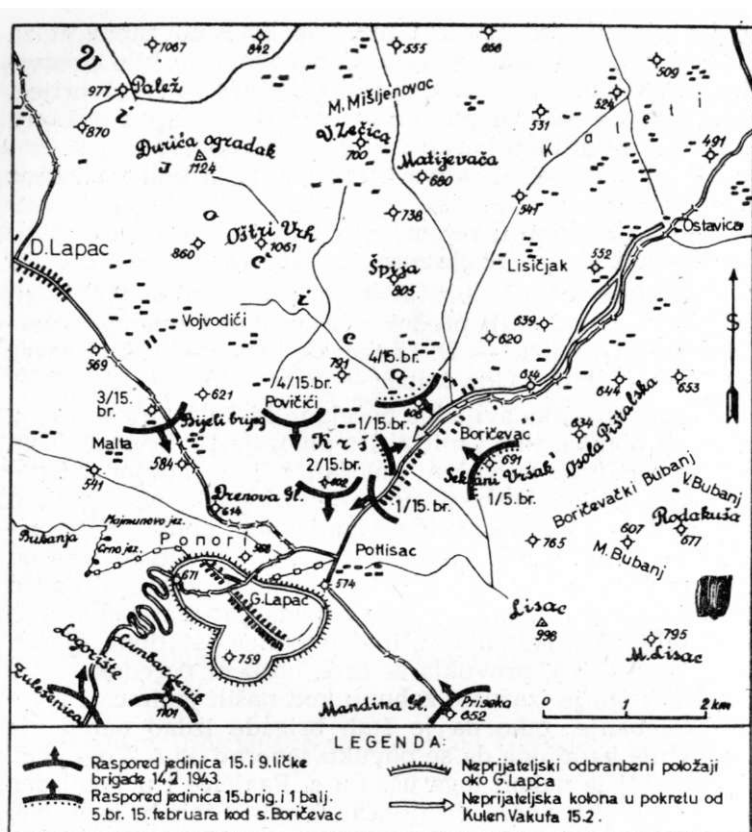
— 4. bataljon u zahvatu seoskog puta koji vodi kroz s. Pavičiće,

— 2. bataljon u rejonu kote 602, i

— 1. bataljon na ivici sela Boričevac.

Zadatak brigade bio je da u sadejstvu sa 9. ličkom brigadom spreči dalji prodor italijanskim trupama komunikacijom G. Lapac — D. Lapac; G. Lapac — s. Boričevac — Kulen-Vakuf, i Gor. Lapac — Srb.

Neprijateljska avijacija počela je 14. februara od ranog jutra da bombarduje i mitraljira položaje 15. brigade. Tom prilikom najviše su tučeni položaji 2. i 4. bataljona. Uporedo sa dejstvom borbene avijacije i izviđački avioni su bili vrlo aktivni i skoro su celog dana izviđali položaje 15. brigade oko Gor. Lapca. Oko 15 časova pojavilo se više od 10 bombardera koji su izvršili vrlo snažan vazdušni napad na položaje brigade. Za vreme napada neprijateljskih aviona, italijanska pešadija, jačine do jednog bataljona, ojačan sa nešto četnika, provukla se kroz borbeni poredak 2. i 4. bataljona što je izazvalo zabunu kod naših jedinica i izvesno kolebanje, tako da je štab brigade izdao naređenje štabovima bataljona da se povuku severno od s. Vojvodići. Neprijatelj je nakon toga ušao u s. Pavičiće i u južni deo sela Vojvodići, počeo da pljačka i pali. Štab brigade oko 17 časova uočio je da neprijatelj nije sreden, te je to iskoristio da krene u protivnapad i italijanske jedinice ponovno odbaci u Gor. Lapac. U određeno vreme svi bataljoni krenuli su u napad. Citava Lapačka dolina bila je uvijena u gust dim koji se stvarao od zapaljenih kuća u selima Vojvodići i Pavičići. Bataljonima 15. brigade uspelo je da se neopaženo privuku na blisko odstojanje i da ga jurišem izbace iz sela. Pri povlačenju, neprijatelj je ostavljao zaklane svinje, kokoške i guske. Gonjenje neprijatelja nije moglo biti efikasnije zato što je neprijateljska mitraljeska, minobacačka i artiljerijska vatra iz Gor. Lapca bila vrlo snažna, a ujedno su neprijateljski avioni štitili povlačenje svojih jedinica. Oko 18 časova brigada je ponovo zauzela

Raspored jedinica 15. brigade 14. februara 1943. u blokadi neprijatelja u Gor. Lapcu

privremeno izgubljene položaje. Ovim je neprijatelj u Gor. Lapcu opet bio opkoljen od jedinica 9. ličke i 15. kordunaške brigade.

U borbama koje je brigada vodila sa neprijateljem u selima Vojvodići i Pavičići imala je 8 mrtvih i 15 ranjenih⁶³. Među poginulim bio je zamenik komandanta 4. bata-

⁶³ Zbornik, t. 5, knj. 12, dok. br. 90, str. 315.

ljona Mile Trbojević, operativni oficir 2. bataljona Mirko Srdić i vodnik voda 1. čete 4. bataljona Mile Hrštić. Među ranjenim nalazili su se Drago Mrdenović, zam. komesara 4. bataljona, komandir 1. čete 3. bataljona Simo Kozlina i dva komandira odeljenja. Neprijatelj je imao 30 mrtvih među kojima jednog oficira. Zaplenjena su 2 puškomitraljeza, 2 minobacača 45 mm sa 20 mina, 5 pušaka, 5.000 puščanih i puškomitraljeskih metaka, 30 mina za minobacač 81 mm. O ovoj borbi štab 18. italijanskog korpusa u dnevnom izveštaju¹⁴ od 16. februara piše:

„Jučer, 14-og naša je četa, vršila čišćenje zone Bijeli Brijeg — bila napadnuta od partizanskih formacija procenjenih na preko 600 ljudi koji su dolazili sa sjevera. Poslana u pomoć jedna četa bersaljera i jedna četa strelaca.

Na našoj strani poginuo poručnik fašističke milicije Nanetti i 6 vojnika, 8 ranjeno i 5 nestalo. Izgubljena dva puškomitraljeza i dva jurišna minobacača.”

Ovaj izveštaj nije tačan, jer su naše jedinice svukle oko 20 vojničkih odeća sa mrtvih i zarobljenih italijanskih vojnika. Neprijatelj u ovom izveštaju uopšte ne spominje izgubljene puške i municiju.

Na položajima u Lapačkoj dolini 15. februara nije bilo značajnijih promena. Raspored bataljona bio je sledeći: 3. bataljon i dalje je zatvarao put Gor. Lapac — D. Lapac, 2. bataljon nalazio se na položajima oko s. Pavičići, orijentisan prema neprijatelju u Gor. Lapcu, 1. bataljon nalazio se na položajima oko s. Boričevac, a 4. bataljon bio je u brigadnoj rezervi u s. Vojvodići.

Oko 19 časova 15. februara jedna italijanska kolona sastava: bersaljerski bataljon „Zara” i 26. bataljon, ojačani artiljerijom i tenkovima, krenuli su putem od Kulen-Vakufa ka Gornjem Lapcu. U susret ovoj italijanskoj koloni 5. brigada uputila je u rejon s. Boričevac svoj 1. bataljon, gde se već od ranije nalazio 1. bataljon 15. brigade. Oba ova bataljona imali su zadatak da izvrše napad na neprijateljsku kolonu i da joj spreče prodor u Gor. Lapac. Dobivši podatke o neprijatelju, ocenivši njegove namere, štab 15. brigade naredio je svom 4. bataljonu da se iz rejona s. Pavičića prebaci u Boričevac i da u zajednici sa ostalim

¹⁴ Zbornik, t. 5. knj. 12, dok. br. 155, str. 467.

bataljonima napadnu neprijateljsku kolonu, i spreče prodor u Gor. Lapac. Oko 20.30 časova bataljoni su bili na polaznim položajima i u to vreme naišla je neprijateljska kolona od Kulen-Vakufa, koja je u s. Boričevac upala u zasedu naših jedinica. (Vidi skicu rasporeda jedinica u zasedi — Prilog br. 5.) Već u prvom naletu 1. i 4. bataljon 15. brigade, te 1. bataljon 5. brigade razbili su neprijatelja i u toku noći 15/16. februara 1. bataljon 15. brigade predvođen zamenikom komandanta brigade, Milisavom Dakićem i komandantom bataljona Miškom Breberinom izvršio je ponovni juriš i neprijatelja potpuno uništio. U ovom jurišu posebno se istakla 2. četa pod komandom komandira Miloša Periša Trbojevića, koja je upala u artiljerijski položaj i zaplenila dva brdska topa sa priborom i municijom. U toku noći redani su naizmenični napadi na selo Boričevac, ali se neprijatelj grčevito i organizovano branio, nastojeći da sačuva svoju živu silu i da se probije u Gor. Lapac. Kako do 4 časa ujutro borba nije bila još završena i pošto se neprijatelj uz pomoć tenkova malo sredio, štab 15. brigade nameravao je da u borbu ubaci i 2. bataljon, dok se bataljon pripremao za pokret neprijatelj je uspeo da sredi svoje redove i da se probije iz Boričevca u Gor. Lapac.

U ovoj borbi gubici neprijatelja bili su skoro 50 mrtvih, od kojih je 20 ostalo na bojištu i preko 60 ranjenih. Ubijeno je 25 konja i mula. Zaplenjena su 2 topa 65 mm sa 72 granate, 25 pušaka, 7.000 puščanih metaka, 200 ručnih bombi, 50 mina za minobacač 81 mm, 120 mina za minobacače 45 mm, 8 mazgi sa samarima, preko 200 čebadi a isto toliko i šatorskih krila i drugog materijala i živežnih namirnica.

Prvi i 4. bataljon imali su 1 mrtvog i 12 ranjenih boraca.

U ovoj borbi posebno su se istakli zamenik komandanta brigade Milisav Dakić, komandant bataljona Miško Breberina i komandir 2. čete 1. bataljona Miloš Periša Trbojević. Za ovu hrabrost sva trojica su pohvaljena.

U dnevnom izveštaju komande 5. italijanskog korpusa⁰³ od 17. februara 1943. godine o borbi kod Boričevca zapisano je sledeće:

⁶⁶ Zbornik, t. 5, knj. 12, dok. br. 16.1, str. 483.

„Zara” ... Od dana 14-og na večer do dana 16-og brsaljerski bataljon „Zara” i XXVI bataljon, sa elementima pojačanja, izdržali su borbe između G. Lapca i Ostrvice (kod Kulen Vakufa) sa mnogo stotina partizana koji su delimično došli sa sjeverozapada a delimično bili sastavljeni od rasturenih djelova 6-te ličke divizije.

Kolona je stigla u G. Lapac nakon što je neprijatelju zadala teške gubitke koji nisu mogli biti provjereni.

Na našoj strani poginula su 23 vojnika, ranjena 2 oficira i 88 vojnika."

Ako se uporede neprijateljski gubici prema izveštaju 15. brigade i neprijateljski gubici po izveštaju 5. ital. korpusa utvrdiće se da se oni ne podudaraju, ali da su ipak približno tačni.

Prema zapovesti GSH⁶⁶, koji je neposredno rukovodio borbama oko Gor. Lapca, delovi L ličke brigade, zatim 9. lička i 15. kordunaška brigada, 18. februara u 5 časova ujutro trebalo je da izvrše napad na neprijateljsku grupaciju u Gor. Lapcu.

15. brigada je dobila zadatak da sa 4. bataljonom, koji je bio ojačan mitraljeskom četom, posedne položaje oko puta severno od Gor. Lapca. Zadatak bataljona bio je da vatrom potpomaže nastupanje ostalih bataljona 15. brigade. Prvi i 2. bataljon dobili su zadatak da napadnu na Gor. Lapac sa istočne strane, a 3. bataljon sa severozapadne, s tim da svojim levim krilom održava vezu na putu Gor. Lapac — Mazin sa jedinicama 9. ličke brigade koja je napadala sa zapadne i južne strane.

Jedinice brigade izašle su na polazne položaje sa izvesnim zakašnjenjem, pošto borbena zapovest štaba divizije nije primljena na vreme. 2. i 3. bataljon koji su imali da pređu mnogo duži put od ostalih bataljona, stigli su na položaj tek oko 7 časova, dok su 1. i 4. bataljon izašli na vreme. Za vreme pokreta neki bataljoni morali su savladati sneg dubine od oko 150 cm a pod temperaturom —30³S tako da je to pored savladavanja nagiba planine Zuleševice bio glavni razlog zakašnjavanja.

Zbog zakašnjenja ne samo jedinica 15. brigade već i ostalih jedinica napad nije otpočeo na vreme. Zatim, kada je napad već otpočeo nije bio energičan, nešto zbog neorganizovanosti, nešto zbog velike premorenosti ljudstva i

⁸⁶ Isto, knj. 12, dok. 56, str. 180—183.

zbog snažnog otpora koji je pružao neprijatelj iz rovova i zidanih kuća. Pored toga, oko sela je veliki brisani prostor koji se vrlo teško mogao savladati po danu. Negde oko 11 časova neprijatelj iz Gor. Lapca počeo je da se izvlači prema Mazinu. Tada je jedna četa 1. bataljona prodrla do prvih kuća u mestu. S obzirom na novonastalu situaciju, štab brigade je naredio 1. bataljonu da još energičnije produži sa napadom i da nastoji čim pre da prodre u Gor. Lapac i tako stvori zabunu kod neprijatelja. Međutim, svi pokušaji 1. bataljona da probije liniju odbrane ostali su bez uspeha, jer se neprijatelj iz bunkera, rovova i kuća vrlo uporno branio. Dok je 1. bataljon 15. brigade vodio borbe za prodor u Gor. Lapac dotle su 2. i 3. bataljon izbili kod najviše okuke puta severozapadno od sela na putu Gor. Lapac — Mazim. Tu su naišli na jače neprijateljske snage koje su već vodile ogorčene borbe sa jedinicama 9. ličke brigade jer je neprijatelj nastojao da se probije iz Lapca prema Mazinu. Nakon jednočasovne borbe 9. brigada je uz sadejstvo sa 3. bataljonom 15. brigade presekla italijansku kolonu na dva dela. Prednji deo kolone uspeo je da se probije i prođe za Mazin, jer se tamo nalazila jedna njihova jedinica kao zaštitnica i obezbeđenje komunikacije Lapac — Udbina. Ostali daleko brojniji deo neprijateljske grupacije ostao je i dalje opkoljen u Gor. Lapcu. U toku dana štab 6. divizije uputio je Italijanima poziv za predaju. Neprijatelj, iako je bio u vrlo teškoj situaciji, odbio je da se preda pa je nastavio da se i dalje još energičnije odupire i time produži svoj boravak u Lapcu sve dok mu ne stigne najavljena pomoć od pravca Udbine i Kulen-Vakufa. Posle neuspeha neprijateljskog prodora prema Mazinu 2. i 3. bataljon brigade poseli su položaje od k 1.101 prema koti 759 i polovini sela Gor. Lapac. 1. i 4. bataljon ostali su i dalje na starim položajima.

Na položajima oko Gor. Lapca 19. i 20. februara bila je i dalje 9. lička i 15. kordunaška brigada. Ovih dana na položajima nije bilo značajnijih promena, sem što je često dejstvovala neprijateljska avijacija. Transportni avioni snabdevali su italijanske jedinice sa životnim namirnicama. Dobar deo tih namirnica pao je u ruke 9. i 15. brigade, kojima su one i te kako dobro došle, a naročito kafa, so i šećer, jer ovih artikala mi u to vreme nismo uopšte imali.

Usled vrlo intenzivnog dejstva neprijateljske avijacije, štab brigade je bio prisiljen da pokrete pojedinaca svede na minimum, jer su dani bili potpuno vedri i sunčani, pa su neprijateljski izviđački avioni i bombarderi od svanuća pa do zalaska sunca, izviđali, mitraljirali i bombardovali položaje brigade. Ovakva aktivnost neprijateljske avijacije, pored ostalog, znatno je uticala na normalno snabdevanje brigade. Pre svega trupne komore brigade i bataljona nalazile su se na udaljenosti od oko 15 km od posednutih položaja. Snabdevanje je vršeno u toku noći. Tih dana borci su obično dobivali toplu večeru, a za doručak i ručak primali su suhu hranu. Mada je čitava Lika u to vreme bila pritisnuta od strane neprijateljskih jedinica, snabdevanje jedinica živežnim namirnicama i sanitetsko' zbrinjavanje ljudi teklo je može se reći vrlo dobro, zahvaljujući pravilnom radu i velikom naprezanju NOO-a, komande vojnog područja i čitavog stanovništva na oslobođenoj teritoriji Like.

Komandant 1. pešadijskog puka sa prištapskim jedinicama i dva bataljona puka iz. sastava divizije „R e”⁶⁷, koji su pre nekoliko dana bili prebačeni iz rejona Ploča u Gračac, a odatle krenuli pravcem s. Bruvno — Mazin, probili su se 21. februara vrlo rano kroz položaje 9. brigade u Gor. Lapcu. Za vreme pokreta 1. peš. puka jedna eskadrila bombardera sa tri izviđačka aviona potpomagali su njihov pokret. Zahvaljujući aktivnosti avijacije, te pomoći nekih ustaških i četničkih jedinica, delovi 1. peš puka uspeali su da se probiju do Gor. Lapca i" time je bio otvoren put za evakuaciju delova divizije „Sasari" iz Gor. Lapca. Odmah po dolasku ovih snaga iz pravca Udbine otpočela je intenzivna evakuacija neprijatelja iz Lapca. Izvlačenje neprijatelja štitili su avioni bombarderi i lovoi, kao i sopstvena artiljerija iz rejona Mazina, koja je vrlo precizno i tačno tukla po kolonama jedinica 6. i 8. divizije, a ove su napadale neprijatelja u pokretu. Tako su naše jedinice, usled efikasnog dejstva neprijateljske avijacije, te ariteljerijske vatre i vatre iz okolnih vozila, često morale zastajati pa čak prelaziti i u odbranu. U 12 časova, da bi tee osujetio neprijateljski pokret iz Gor. Lapca prema

⁶⁶ Zbornik, t. 5, knj. 12, dok. br. 16.1, str. 483.

Mazinu, štab 15. brigade izdao je naređenje svojim bataljonima i to:

— 1. i 4. bataljon da energičnim napadima nastoje da što pre upadnu u neprijateljski odbrambeni sistem u Gor. Lapcu, po mogućnosti da razbiju njegovu zaštitnicu koja se nalazi u jugoistočnom delu sela i time stvore mogućnosti za direktan napad na glavninu koja se savijala i kretala prema Mazinu i Udbini;

— 3. bataljon koji se nalazio oko k. 759 dobio je zadatak da krene prema okukama na putu Gor. Lapac — Mazin, sa ciljem da se tamo spoji sa jedinicama 6. ličke divizije i da u zajednici s njima napada bočno na neprijateljsku kolonu koja se izvlači iz Lapca;

— 2. bataljon brigade ostavljen je u brigadnoj rezervi s namerom da ga štab brigade upotrebi kada bude najpogodnija situacija.

U borbu je prvi stupio artiljerijski divizion 8. divizije koji je odmah na početku formiranja neprijateljske kolone i početka njenog pokreta iz Lapca počeo efikasnom vatrom zasipati Italijane u pokretu. Negde oko 14 časova 3. i 4. bataljon stupili su u borbu. Napad ovih bataljona u prvom momentu nije bio efikasan zbog slabe međusobne veze i nepovezanosti akcija tih bataljona sa jedinicama 6. divizije, kao i zbog vrlo uporne odbrane neprijateljskih jedinica. Pored toga visok sneg, veliki brisani prostor, aktivnost neprijateljske avijacije i nedostatak tehničkih sredstava za održavanje veze doprinosili su da akcije jedinica 15. brigade budu umanjene, što je neprijatelju išlo u prilog i omogućavalo mu da se probija sve dalje i dalje prema Mazinu. No, i pored svih tih otežavajućih okolnosti, čete 1. i 4. bataljona uspele su nešto oko 15 časova da se probiju u Gornji Lapac. U to vreme i neprijateljska zaštitnica počela je da se povlači iz mesta. S obzirom na iznenadni ulazak naših bataljona u Gor. Lapac neprijateljski ostaci su bili prisiljeni da se brže povuku za Mazin ostavivši desetak ranjenika na nosilima i izvestan deo teškog naoružanja, nešto vozila i opremu. Za vreme odstupanja neprijatelja prema Mazinu vodila se vrlo žestoka borba na putu oko okuka i južno od njih. Jedinice 9. ličke brigade i 3. bataljon 15. brigade nastojali su da preseku neprijateljsku kolonu, da je razbiju i unište. Međutim, neprijatelj se

vrlo vesto branio i manevrisao, pa zahvaljujući tome i slaboj povezanosti naših jedinica, Italijani i četnici uspjeli su* da se probiju iz blokade i odstupe prema svom planu. U 15,15 časova, 1. i 4. bataljon 15. brigade ušli su u Gor. Lapac u kome više nije bilo nijednog neprijateljskog vojnika.

U toku dana neprijatelj je imao oko 40 mrtvih i više ranjenih. Jedinice 15. brigade imale su 3 mrtva i 2 ranjena borca. Zaplenjen je 1 tenk, 428 granata za brdski top, 1 minobacač 45 mm, 1 putnički automobil, 1 kamion, 6 motocikala i preko 100 vojničkih uniformi i isto toliko čebadi i šatorskih krila.

U sumrak 21. februara jedna kolona Nemaca, jačine do jednog bataljona, ne znajući da su Italijani odstupili iz G. Lapca, probila se od Kulen-Vakufa sa zadatkom, pružanja pomoći italijanskim jedinicama u Gor. Lapcu. Kad je neprijatelj stigao do severnog dela s. Boričevca, štab brigade dobio je izveštaj o neprijateljskom pokretu, pa je izdao naređenje štabu 3. bataljona, koji se nalazio kod raskrsnice puteva Lapac — Srb i Lapac — Kulen Vakuf, da odmah krene u susret neprijatelju, da ga napadne i ne dozvoli dalji pokret prema slobodnoj teritoriji. U isto vreme štab brigade izdao je naređenje 4. bataljonu, koji se nalazio oko Gor. Lapca, da i on krene prema s. Boričevcu, gde će uhvatiti vezu sa 3. bataljonom i u zajednici sa njim proterati Nemce prema Kulen-Vakufu. Čim je štab 3. bataljona dobio naređenje za akciju, bataljon je marširajući krenuo u susret neprijatelju. U južnom delu s. Boričevac prethodnica bataljona upala je u neprijateljsku zasedu. U toku sukoba koji je trajao 15 minuta, neprijateljska komanda brzo je došla do zaključka da su se Italijani probili iz Gor. Lapca pa su se vrlo vešto i brzo odlepili od 3. bataljona i pre dolaska 4. bataljona odstupili prema Kulen-Vakufu. Kako su 3. i 4. bataljon bili umorni od dugih borbi to se odustalo od daljeg gonjenja.

U ovoj borbi 3. bataljon imao je 2 mrtva. Prema izveštaju štaba bataljona neprijatelj je imao 15 mrtvih i ranjenih. Zaplenjen je minobacač od 50 mm sa desetak mina.

Ukupni gubici 15. brigade od 20. januara do 21. februara bili su 11. mrtvih i 37 ranjenih boraca i starešina. U istom periodu gubici neprijatelja bili su: zarobljeno je 13

³ 15. kordunaška brigada

vojnika, 125 ubijeno i oko 110 ranjeno. Ubijeno je 25 konja i mazgi a zaplenjeno 17 konja i mazgi.

U dnevnom izveštaju štaba 5. italijanskog korpusa stoji da je divizija „Sasari“ i jedinice ojačanja u vremenu od 13. januara pa do 21. februara imala 911 mrtvih, nestalih i smrznutih vojnika, i to:

o f i c i r a			I			v o j n i k a			nestalih	ukupno
mrtvih	ranjen,	nest.	smrzn.	mrtvih	ranj.	smrzn.	mrtvih	ranjen,		
14	37	1	1	1	155	619	42	42		911

U navedenom periodu jedinice 15. brigade zaplenile su: 33 puške, 3 automata, 3 puškomitraljeza, 2 mitraljeza, 4 laka minobacača sa 140 mina, oko 22.000 pušanih i puškomitraljeskih zrna, 30 mina za minobacače 81 mm, 2 topa 65 mm sa 500 granata, preko 200 ručnih bombi, 2 laka tenka, 1 kamion, 6 motocikala, 4 dvoosovinska kola, 2 laka 100 vojničkih uniformi, više od 200 čebadi i šatorskih krila i još dosta druge opreme i vojnog materijala.

U borbama od 22. januara do 21. februara⁸⁸ posebno se istakao 1. bataljon 15. brigade na čelu sa komandantom bataljona Miškom Brebernom i 2. četa ovog bataljona sa komandirrom čete Milošem Perišom Trbojevićem, a od pojedinaca komandant brigade Nikola Vidović, koji je, iako je bio ranjen, ostao na dužnosti i zamenik komandanta brigade Milisav Dakić. Cela 15. brigada pohvaljena je naredbom štaba divizije i štaba 1. korpusa⁸⁹.

Razbijanjem neprijateljske ofanzive u dolini Lapca praktično je završena neprijateljska operacija „vajs — 1“ na teritoriji Hrvatske. Posle ove ofanzive italijanska vojska, četnici i ustaše na celoj teritoriji Like počeli su se povlačiti u svoje polazne garnizone. Ustaške, domobranske i italijanske snage otpočele su da se utvrđuju u posednutim garnizonima na teritoriji Banije, Korduna i Like. Zadatak jedinica 8. i 6. divizije i 6. primorsko-goranske brigade, koje su se u to vreme nalazile na teritoriji Like, bio je da posle nekoliko provedenih dana na odmoru pređu u opštu ofanzivu u celoj Lici i da oslobode Liku od okupatora i njihovih slugu četnika i ustaša.

⁸⁸ Zbornik, t. 5, knj. 13, dok. br. 124, str. 512.

⁸⁹ Isto, knj. 12, dok. br. 90, str. 320—321.

Nakon razbijanja italijanske divizije „Sasari“ i njenog odbacivanja od Gor. Lapca u polazne garnizone, jedinice 8. divizije dobile su nekolilko dana odmora. Međutim, taj odmor bar za 15. brigadu nije postojao, jer su njeni bataljoni bili određeni da daju potrebnu pomoć kordunaškim i banijskim izbeglicama, koji su, nakon oslobođenja Gor. Lapca i zauzeća puta D. Lapac — Korenica — Plitvička jezera od strane jedinica NOV i POH, počeli u masama da se vraćaju iz Bosne preko Like za Kordun i Baniju. Pošto je sneg bio visok, a temperatura i dalje niska, mnoge starce, žene i decu, koji su zbog malaksalosti od gladi, jednomesečnog pešačenja po snegu i planinama Korduna, Like i Bosne, više ličili na aveti nego na ljudska stvorenja, trebalo je satima i satima nositi u naručju ili na ramenima boraca brigade sve dotle dok ih nisu u rejonu Korenice i Plitvičkih jezera preuzeli NOO-i i vojnopozađinski ograni. Pored toga jedinice brigade su i svoje poslednje zalogaje hleba i hrane davale tom izmučenom i napaćenom narodu mada i same nisu imale toga dovoljno. Sa hranom koju je narod dobivao od jedinica brigade nije se magao nahraniti, ali mnogi i mnogi gladni baš tim nako malim količinama hrane bili su spaseni od sigurne smrti. Teško je opisati sve teškoće ovog ispaćenog naroda. Prizori koji su viđeni pri prolazu izbeglica pored jedinica, brigade i ono što su borci i starešine doživljavali sa njima, noseći ih i hraneći, prilično je psihički delovalo na ljudstvo brigade, jer je skoro svaki od njih imao po nekog svog među tim napaćenim ljudima, ženama i decom. Međutim, sve te patnje i stradanja naroda bile su još veći podstrek borcima za odlučniju borbu protiv okupatora i njegovih slugu. Pa neka i ovih nekoliko reči bude moj skromni prilog priznanja svima koji su se našli tamo.

U vremenu od 22. februara do 7. marta pri štabu brigade, štabovima bataljona i u četama održane su vojničke konferencije, te partijski sastanci na kojima je izvršena analiza uspeha i nedostataka koji su se ispoljili u toku borbi za vreme 4. neprijateljske ofanzive. Sve ovo imalo je za cilj da se kroz detaljnije analize uspeha i slabosti celokupno ljudstvo brigade upozna sa karakterističnim propustima, kako se oni u budućim akcijama ne bi više ponavljali, a sem toga da se kroz savetovanja i vojničke

konferencije izvuku i pozitivna iskustva koja bi se mogla preneti i na druge jedinice NOV i POJ.

24. februara održane su bataljonske vojničke konferencije na kojima je učestvovalo čitavo ljudstvo bataljona. Cilj ovih konferencija bio je da se borački i starešinski sastav bataljona upozna sa ciljevima neprijateljske ofanzive i da im se objasne novine iz taktike ratovanja koje je neprijatelj primenjivao za vreme ofanzive. Pored toga u diskusiji, koja je posle toga usledila, bilo je reči kako je koja jedinica parirala neprijatelju, da li je i gde bilo nepotrebnih neuspeha i zašto je do njih došlo. Pošto su konferencije dobro pripremljene, one su dobro i uspele.

25. februara održano je savetovanje u štabu brigade na kome su učestvovale starešine štabova bataljona i komapeđe stamostalnih četa. Dnevni red savetovanja bio je:

1. Analiza borbi koje je brigada vodila od 21. januara do 21. februara 1943. i

2. Stanje starešinskog kadra u jedinicama i način popune upražnjenih mesta.

Ovom savetovanju prisustvovali su komandant, politički komesar i načelnik štaba divizije.

Komandant brigade je podneo referat u kome je istakao neke novine u načinu neprijateljskog ratovanja. U isto vreme podvukao je i slabosti koje su se ispoljile u borbi protiv okupatorske vojske.

Savetovanje je trajalo ceo dan i za to vreme vođena je vrlo živa diskusija o prvoj tački dnevnog reda. Osnovno što bi posebno trebalo istaći iz te diskusije bila je otvorena kritika i samokritika starešina, koji su kroz svoja izlaganja nastojali da što detaljnije i sažetije iznesu kako svoje slabosti i svojih jedinica tako i drugih jedinica brigade. Na osnovu takvog otvorenog i konstruktivnog izlaganja, štabu brigade nije bilo teško da po završetku rada po prvoj tački dnevnog reda izvuče pravilne zaključke i da na koncu da i određene zadatke za buduću rad i borbe. Većina zadataka odnosila se na preduzimanje mera za stručno osposobljavanje boraca i starešina u toku borbi drže svoje jedinice u rukama i da njihovo komandovanje u borbi bude zasnovano na postojećim uputstvima i pravilima i stvarnoj situaciji na bojištu. Sem toga, dat je zadatak da ljudstvo

brigade upozna tehniku i naoružanje kojim rukuje i da tehniku pravilno koristi.

Po drugoj tački dnevnog reda još na savetovanju je odlučeno kada i kako će bataljoni biti popunjeni kadrom koji nedostaje.

27. februara brigada je prebačena iz rejon Lapca u rejon s. Krbavica, s. Vojnove Glave, s. Baljkuša, gde je ostala nekoliko dana na odmoru. Već 28. februara politički komesar brigade održao je sastanak sa svim komesarima i zamenicima komesara četa i bataljona. Na tom sastanku analiziran je rad organizacija KPJ i SKOJ-a njihovih jedinica za vreme ofanzive i držanje pojedinih članova Partije i skojevaca u toku borbi. U diskusiji o ovom pitanju zaključeno je da je sem nekih manjih propusta, rad ovih organizacija bio dobar. Pri završetku sastanka bilo je reči i o jačanju i učvršćivanju partijskih i skojevskih organizacija u četama, koje, s obzirom na skoro formiranje brigade, još nisu bile dovoljno jake i organizacijski učvršćene. Jedan od zaključaka ovog sastanka bio je da se u što kraćem roku održe sastanci ćelija KPJ i aktiva SKOJ-a, te da se na njima pretrese držanje komunista i skojevaca u teškim borbama, marševima i na drugim zadacima i da svaka ćelija izvrši analizu vojno-političke situacije u svojoj jedinici. Na kraju sastanka politički komesar brigade Aleksandar Backović⁷⁰ podvukao je potrebu što tešnje saradnje aktivista brigade u pružanju pomoći narodu koji je dao velike žrtve u toku neprijateljske ofanzive.

U vezi sa zaključcima sa savetovanja koje je održano 25. februara u D. Lapcu, štab brigade je doneo odluku da se 1. i 2. marta održi nastava sa starešinama brigade. 1. marta sakupljeni su svi komandiri odeljenja i vodova brigade i s njima su načelnik štaba brigade Nikola Grubor i zamenik komandanta brigade Milisav Dakić održali osam časova nastave o temi:

— osnovni zadaci komandira odeljenja i vodova u vaspitanju i stručnom obrazovanju boraca i

— pokazno zanimanje odeljenja — vod u napadu, odnosno odbrani.

⁷⁰ Kao komesar 8. divizije u proleće 1944. bio je teže ranjen i upućen u bolnicu u Liku na lečenje. Za vreme lečenja četnici su upali u bolnicu i tamo ga zaklali.

Cilj zanimanja bio je da se komandirima odeljenja i vodova ukaže na potrebu efikasnijeg rada u vaspitanju boraca i o značaju vojnostručne nastave. Kroz pokazno zanimanje, štab brigade je imao nameru da prisutnima pokaže jednu originalnu i dobro izvedenu vežbu odeljenje i vod u napadu, a zatim i u odbrani. Isto tako izvedena je vežba odeljenje — vod u napadu. Pošto su pripreme za zanimanje dobro izvedene i solidno materijalno obezbeđene, prisutni su bili zadovoljni onim što su čuli i onim što su naučili, »

Kako je zanimanje sa komandirima odeljenja i vodova dobro uspelo, štab brigade je po istim metodama održao zanimanje sa svim zamenicima komandira četa, komandirima i komesarima četa. Težište rada bilo je na dvo-stepenoj vežbi četa u odbrani i četa u napadu. I jedna i druga vežba dobro je uspela.